

1984/85:57**Tisdagen den 18 december em.**

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

11 § Fortsattes behandlingen av finansutskottets betänkanden 1984/85:8 och 9 (*forts. från prot. 56*).

Förnyelsefonder, m. m. (forts. FiU 9)**Anf. 89** BJÖRN MOLIN (fp):

Fru talman! Det regeringsförslag om införande av s. k. förnyelsefonder – en vilseledande beteckning – som vi nu diskuterar är i flera avseenden ett hastverk. Det har uppenbarligen tillkommit för att man vill tillgodose önskemål från den organiserade fackföreningsrörelsen. Vi finner det anmärkningsvärt att varken regeringen eller utskottsmajoriteten funnit anledning att låta lagrådet granska förslaget. Förslaget innehåller indikationer och olikheter som borde ha gjort det självklart att lagrådet hade fått yttra sig. Lars Tobisson kommer senare i debatten att närmare redovisa de synpunkter vi har haft från oppositionens sida när det gäller lagrådsgranskning av regeringens proposition om förnyelsefonder och vilka slutsatser vi drar i det sammanhanget.

Förslaget innebär att för nästa år skall alla företag med en vinst på minst 0,5 milj. kr. sätta av 10 % av denna vinst på en s. k. förnyelsefond. Denna fond kan därefter användas för utbildning av företagets anställda och för visst forsknings- och utvecklingsarbete. Användningen av medlen är underkastad godkännande av de fackliga organisationerna. Det finns i och för sig goda skäl för de svenska företagen att satsa resurser på utbildning, forskning och utvecklingsarbete. Inte minst är det betydelsefullt att de svenska exportföretagen har en hög teknisk kvalitet på sina produkter och ett omfattande och avancerat utvecklingsarbete. Det är också viktigt att företagen kan kartlägga olika presumtiva exportmarknader och att man känner dessa marknader – deras lagar, affärsseder, kultur, politiska förhållanden och sedvänjor i övrigt. Det är emellertid vår övertygelse att man från företagets sida är väl medveten om dessa behov och att man i överlevnadssyfte kommer att sätta av

resurser för utbildning och utveckling inom företagen.

Den avgörande frågan är nu om företagen lagstiftningsvägen skall åläggas att göra ytterligare skatte- och vinstavsättningar. Åtgärder av denna typ begränsar företagens likviditet, och de ger inte företagen möjlighet att själva välja tidpunkt för satsningar på utbildning, forskning och utveckling. Risken finns också att man med de bestämmelser som här föreslås och med den aktuella utformningen av dessa bestämmelser tvingar företagen att bekosta verksamheter som saknar värde för företagens utveckling. Obligatoriska avsättningar från företagets vinster bör därför inte ske för detta ändamål.

Fru talman! Skattebelastningen på de svenska företagen har successivt skärpts under den socialdemokratiska regeringens tid. Från att ha haft att arbeta i ett internationellt relativt gynnsamt skatteklimat har de svenska företagen sedan tvingats leva med en successivt hårdnande beskattning och med olika typer av vinstavsättningar, som begränsat företagets rätt att disponera över sina vinstmedel och som starkt begränsat företagets likviditet. Enbart för inkomståret 1985 har skatthöjningar och likviditetsindragningar på 20 miljarder kronor beslutats. Även om vinstläget i det svenska näringslivet är hyggligt, kan man inte bära hur stora belastningar som helst. Då blir våra företag svagare och mindre uthålliga inför nästa konjunkturavmattning. Erfarenheten från 1970-talet är att företagen behöver likvida reserver som en buffert vid konjunktur- och marknadsförändringar av olika slag. Att nu besluta om ytterligare inlåsning av företagets disponibla vinstmedel vore därför olyckligt inför framtiden. Denna avvisande attityd till de s. k. förnyelsefonderna är också ganska allmänt förekommande inom näringslivet, och den kom till pregnant uttryck vid en uppvaktnings som Industriförbundet gjorde i finansutskottet.

Inte heller den föreslagna skärpningen av inbetalningskvoten vid avsättning till allmän investeringsfond är mot denna bakgrund godtagbar. Jag anser således att riksdagen bör avvisa båda de förslag till inskränkningar i företagets rätt att själva disponera över sina likvida medel som regeringen nu presenterat.

Mot bakgrund härav, fru talman, yrkar jag avslag på propositionen och bifall till reservationerna 1 och 3.

Anf. 90 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Det är bra att det satsas på utbildning, forskning och utveckling och att samhället tar ansvar för det – det är den principiella ståndpunkt som vpk har intagit när det gäller förnyelsefonder. Vi menar också att denna idé måste utvecklas vidare; detta är bara första steget.

Man kan samtidigt konstatera att den 10-procentiga avsättning av vinsten till fonderna som nu föreslås inte nämnvärt kommer att rubba företagets dispositioner av vinsten. Redan nu går i de flesta företag motsvarande summor eller däromkring till utbildning, forskning och utveckling, om man ser det i vidare mening. Förnyelsen med dessa fonder är, som vi ser det, att det kan bli en kamp om hur medlen skall användas i företagen. Det bör återigen poängteras att företagen, precis som hittills, disponerar över den

övriga vinsten efter eget gottfinnande.

De borgerliga partierna avslöjar verkligen sina syften i den här frågan: arbetarna skall inte ha något inflytande. Man tillgriper lagrådsremisser och andra formella finter som ett försvar för företagens oinskränkta makt att disponera det mervärde som arbetarna i företaget har skapat. För min del är jag övertygad om att de arbetande är beredda att ta ett ansvar för en förnyelse, men det kan inte ske på kapitalets villkor.

Det är som sagt en 10-procentig avsättning av vinsten som kan ske. Den vetorätt, om man får kalla det så, som ligger i förslaget och som innebär att fackföreningarna kan stoppa förslag från företagen som enligt arbetarnas mening inte är bra, är helt i linje med det synsätt som vpk har företrätt i vad gäller medbestämmandelagen. Naturligtvis har det föreliggande förslaget många problem och brister. Det finns företag som har låga vinster och därmed små möjligheter att avsätta medel. De skulle behöva satsa på utveckling för att komma vidare, men de finns inte med i det här systemet – det är ett problem. Samtidigt får fackföreningarna ett stort ansvar för utbildningen, forskningen och utvecklingen på det viset att de skall godkänna satsningen. Fackföreningarna själva måste ha resurser och kompetens för att kunna klara av detta. Den utbildning och utveckling som nu sker går ju ut på att de som befinner sig närmast verkstadsgolvet, arbetsgolvet, kanske får en timme, medan de som befinner sig litet högre i hierarkin i företaget får två timmar och de verkliga experterna kanske 20–30 timmar till sitt förfogande. Det är nyckelpersonerna man satsar på – det är den utveckling vi har sett. Det är arbetsköparnas makt att styra utvecklingen framöver som det kommer att vara ett problem för fackföreningarna att stävja. Men om man utvecklar dessa fonder skall det kanske gå åt rätt håll.

Förslaget är enligt finansministern kopplat till avtalsrörelsen. Han förutsätter att förnyelsefonderna beaktas vid beräkningen av det tillgängliga löneutrymmet. Denna pekpinne från regeringens sida har vi observerat ganska länge. Vi har för vår del sagt att det inte skall göras någon koppling mellan avtalsrörelse och förnyelsefonder och att riksdagen måste avvisa det förslaget. Det har vi gjort därför att vi tycker att regeringen har en felaktig inflationsteori när det gäller löner och priser. Man lockar storföretagen med en morot – höga vinster och låga löner. Men utskottsmajoriteten erkänner själv på s. 19 i betänkandet att det är ett problem att ha höga vinster och en rättvis fördelningspolitik och vad jag kan se finns f. n. inte denna rättvisa fördelningspolitik. De problem vi upplever nu är reallönesänkningar och på längre sikt också arbetslöshet, i och med att inte tillväxten av arbeten är som den skulle vara. Det går inte heller att i ett sådant läge bara byta ut löneökningar mot en viss del makt i företaget.

Förnyelsefonderna väcker också en annan tanke, nämligen tanken på en stor och bred utbildning i arbetslivet – framför allt då med avseende på den tekniska omvandlingen. Vi har därför i anslutning till förslaget om förnyelsefonder föreslagit en vuxenutbildning inom det tekniska området. En sådan måste förr eller senare till för att vi verkligen skall få fart på vår industri genom att ta vara på allt det kunnande som finns i arbetslivet. En

grundläggande demokratisk utveckling måste ske genom att kunskapen tillförs dem som arbetar och inte några få.

En annan skönhetsfläck i förslaget är att om ett företag inte utnyttjar förnyelsefonderna inom fem år skall pengarna gå tillbaka till företaget. Eftersom det framöver kommer att behövas pengar i samhället för satsningar på t. ex. vidareutbildning, teknisk utveckling och annat finns det ingen anledning att företag som inte använder de här pengarna skulle få tillbaka dem, utan de borde i stället gå till samhället.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till vpk-reservationen i betänkandet.

Anf. 91 ARNE GADD (s):

Fru talman! Finansutskottets betänkande nr 9 gäller regeringens proposition om s. k. förnyelsefonder.

Innebörden är att vinstrika företag på räntelöst konto i riksbanken skall avsätta 10 % av sin vinst. Avsättningarna begränsas till företag som har en vinst som överstiger 500 000 kr. Samtidigt föreslår regeringen att avsättningskvoten till allmänna investeringsfonder höjs från nuvarande 50 % till 75 %. Skälet är att efter nu vidtagna skatteändringar även företag utan investeringsbenägenhet gör avsättningar, och då enbart för att få minskad skatt.

Till utskottsbetänkandet finns tre reservationer fogade.

I reservation 1 av samtliga borgerliga partier yrkas avslag på propositionen och i reservationen ges partiernas motiveringar för ett rent avslag.

I reservation 2 av vpk ges motiveringar till att förnyelsefonder bör genomföras, men motiveringar som i långa stycken helt avviker från utskottets skrivning. I reservationen ges också förslag beträffande användning av eventuellt resterande medel i fonderna efter de fem år som man anser att fonderna skall existera. Regeringen har föreslagit att medlen i sådana fall skall återgå till företagen under det att vpk anser att medlen skall föras till statskassan för insatser inom utbildningsområdet.

I en tredje reservation yrkar de tre borgerliga partierna att det tidigare s. k. FoU-avdraget skall återinföras.

Utgången av de kommande förhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter blir avgörande för den ekonomiska politikens möjligheter att lyckas. Vinsterna har i många företag nu nått sådana nivåer att de bäddar för att avtalen kan spränga det samhällsekonomiska utrymmet.

En socialdemokratisk regering eller riksdagsgrupp kan självfallet aldrig passivt acceptera att samhällsekonomiskt nödvändig stabiliseringspolitik leder till ökade förmögenhetsklyftor eller inkomstolikheter.

Om vi skall kunna förena strävandena att hålla avtalen inom de gränser som är förenliga med stabilt penningvärde och strävandena att förhindra att "de redan rika" görs ännu rikare, är förslaget om förnyelsefonder en av flera ekonomisk-politiska åtgärder. De vinstrika företagen tvingas avsätta 10 % av vinsten, om den överstiger 500 000 kr., på räntelöst konto i riksbanken. Avsätts motsvarande till en förnyelsefond är avsättningen avdragsgill vid beskattningen.

Förnyelsefonderna är alltså avsedda att användas för utbildning av de anställda, till nytta för deras verksamhet i företaget. De kan användas till produktutveckling, och t. o. m. till att initiera forskning vid våra universitet, om detta bedöms vara till nytta för företaget och de anställda.

De fackliga organisationerna kan genom veto förhindra satsningar som de finner olämpliga, om organisationen eller organisationerna tillsammans har mer än 50 % av de fackligt organiserade vid företaget.

Förnyelsefonderna är alltså ett sätt att få företagare och anställda att samarbeta om företags bästa och företags framtid. Denna strävan till samarbete är värd ett stöd. Den är önskvärd och borde kunna uppfattas som själva kärnan i en näringspolitik som söker göra Sverige industriellt starkt igen.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Med förvåning noterar vi socialdemokrater, som alltså svarar för utskottets skrivning, argumenten emot regeringens proposition. Egentligen anges i reservation 1 bara ett argument, och det går ut på att misstänkliggöra fackföreningsrörelsen: att det skulle vara farligt med fackligt inflytande över den här verksamheten. Eftersom regeringens proposition nu ger de fackliga organisationerna ett inflytande över förnyelsefonderna avvisar de borgerliga förslaget – det är kontentan av deras reservation.

För oss socialdemokrater är det naturligt och dessutom mycket positivt att svensk fackföreningsrörelse ser sitt ansvar för näringslivets utveckling och förnyelse. Detta faktum borde borgerliga politiker ta till sig och – tycker jag – också se som positivt. Men så är nu inte fallet. I sin iver att komma åt svensk arbetarrörelse domineras de tre borgerliga partiernas agerande av strävanden att misstänkliggöra främst fackföreningsrörelsen. Man får hoppas att den här uppblussande barnsjukdomen snart går över. Det har ju inte alltid varit så här inom det borgerliga lägret. Optimist som jag är ser jag fram emot tillfrisknandet.

I den reservation som vpk fogat till betänkandet vill man inte acceptera att förnyelsefonderna används som ett medel – som man säger – att hålla nere lönenivån. Reservanterna anser att medlen skulle kunna användas för en utbildningspolitisk insats speciellt riktad mot de lågutbildade, och reservationen vänder sig mot att medel i fonderna som inte utnyttjas återgår till företaget.

Skälet till att se en utbildningspolitiskt viktig fråga som en del av förslaget till förnyelsefonder är inte särskilt starkt, tycker vi. Insatser av betydande omfattning inom utbildningspolitikens område måste göras, men de måste göras med ett utbildningspolitiskt perspektiv. Det hör inte till den här frågan – därtill är förnyelsefonderna trots allt alltför små. De kommer inte att finnas i annat än vinstrika företag, och utbildningspolitiskt är det kanske viktigare att utbilda och skola om folk i företag med ingen lönsamhet alls.

Vi delar inte alls vpk:s attityd till förnyelsefonder och löneutveckling. Självfallet är det så att en ekonomi som den svenska – så totalt i obalans som den varit efter de borgerliga åren – måste bringas i balans igen. Det kräver att det svenska kostnadsläget hålls på en konkurrenskraftig nivå. Om vi inte

lyckas med det kan vi inte betala igen vår utlandsskuld. Vi kan inte företa en nödvändig stabiliseringspolitik om statens finanser är som de är.

Skall vi lyckas förena en nödvändig stabiliseringspolitik för en rekonstruktion av landets ekonomi med en rättvis förmögenhetsbildning måste ytterligare resurser placeras i företagen för att dessa skall bli så lönsamma att de förmår ge jobb också i framtiden. Dessa medel används – det är det viktiga – på ett sätt som de anställda anser vara förenligt med sina intressen. På så sätt kan alltså företag, företagare och anställda tillsammans få till stånd en utveckling till alla grupperingars bästa.

Egentligen tycker jag vpk borde vara med på den politiken. Jag beklagar att vpk av doktrinära skäl avstår.

Så till sist: De tre borgerliga partierna har i sin reservation också yrkat på att det s. k. forskningsavdraget återinförs. Skillnaden mellan forskningsavdrag och förnyelsefond kan tekniskt sett synas minimal, eftersom samma belopp kunde ställas till företagets förfogande med båda metoderna. Eftersom skillnaden ligger i att ett avdrag inte ger några möjligheter för de anställda att vara med och påverka utvecklingen är metoden med avdrag vid detta tillfälle enligt min mening sämre än regeringens förslag om förnyelsefonder.

I två socialdemokratiska motioner har påyrkats dels en utvärdering av pågående FoU inom företagen, dels att folkhögskolorna borde användas för en utbildning som aktualiseras av "förnyelsefonderna".

I Sivert Anderssons motion om en utvärdering av FoU-insatserna tas en central fråga upp sett ur näringspolitisk synvinkel, nämligen om svenska företag verkligen bedriver en önskvärd FoU-verksamhet. Utskottet delar Sivert Anderssons bedömningar, men anser att man kan ta för givet att regeringen i sin näringspolitik gör dessa utvärderingar utan att riksdagen nu begär speciella åtgärder.

I Catarina Rönnungs motion om folkhögskolornas medverkan i utbildningen har finansutskottet anslutit sig till det utbildningsutskottet vid ett tidigare tillfälle yttrat till arbetsmarknadsutskottet. Det innebär att folkhögskolorna på grund av sin natur bör vara oberoende gentemot intressen utanför deras huvudmäns. Enskilda individer som önskar utbildning i samband med det som förnyelsefonderna skall svara för kan givetvis få den utbildningen vid en folkhögskola. Däremot har utbildningsutskottet sett det som mindre önskvärt att systematiskt knyta våra folkhögskolor till aktiviteter som inte hittills hört till dessa skolors uppgifter. Finansutskottet kan inte annat än acceptera en sådan utbildningspolitisk bedömning, en bedömning som riksdagen redan ställt sig bakom.

Fru talman! Därmed yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan i dess betänkande nr 9 i alla delar.

Anf. 92 FILIP FRIDOLFSSON (m) replik:

Fru talman! Arne Gadds inlägg var till största delen byggt på regeringens proposition. Argumenteringen var densamma, formuleringarna var t. o. m. "plankade ur proppen". Tala om husbondens röst! Det är inget fel i det, för

Arne Gadd är ju socialdemokrat. Arne Gadd, som i stort sett är en hygglig karl, vet väldigt litet om företagsamhetens villkor och spelregler. Därför är det svårt för Arne Gadd att diskutera hur företagaren upplever förnyelsefondernas uppträdande på den politiska scenen.

Vad är egentligen skälet till att regeringen vill införa förnyelsefonder? Har näringslivet begärt att få dem? Nej, visst inte. Det finns ingen företagare som har uppvaktat regeringskansliet och begärt att få förnyelsefonder. Man är emot förnyelsefonder. Vi har haft uppvaktning i utskottet med företrädare för företagarorganisationer som glasklart har deklarerat sin negativa inställning till förnyelsefonder. Men det har inte påverkat socialdemokraterna i utskottet ett dugg – sådant bryr man sig inte om!

Jag kan ju fråga Arne Gadd om förnyelsefonderna hjälper företagen eller om det finns någon i denna sal som tror att företagens forsknings- och utvecklingsarbete har varit bristfälligt därför att facket inte har varit med och bestämt hur pengarna skulle användas.

Nej, det här är ett politiskt betingat förslag. Uppslaget har kommit från LO. Fackliga ombudsmän – som vi inte har någonting emot och som vi inte attackerar – får vetorätt över hur pengarna skall användas. Dessa måste rättfärdiga sin existens på något sätt. Man vet att det inte går att ta ut mer pengar lönevägen, och därför tänker man: Får vi bara förnyelsefonder, så kan vi lägga beslag på en hel del pengar den vägen.

Jag tycker det är rätt trist att se hur man från regeringshåll och från socialdemokratiskt håll spelar ett politiskt spel mot företagsamheten och försämrar dess villkor på punkt efter punkt. Förnyelsefonderna är en av de punkterna.

Anf. 93 ROLF RÄMGÅRD (c) replik:

Fru talman! Förnyelsefonderna är ungefär som att gå över ån efter vatten.

Arne Gadd påstod i sin inledning att företagen under de senaste åren har haft en mycket stor vinstandel. I det korta perspektivet är det naturligtvis riktigt, men i det längre perspektivet – om vi jämför med 1950- och 1960-talen – är det ingen onormalt hög vinstnivå. Och företagen måste helt enkelt ha denna nivå för att klara den omdaning och strukturrationalisering som numera ständigt pågår inom industrin. Därför är det nödvändigt att företagen själva – av självbevarelsedrift – kan disponera dessa medel för att förnya sig och hänga med i den tekniska utvecklingen, som i dag går så fantastiskt fort. Vi tycker att det är onödigt att ta omvägen över förnyelsefonderna.

Arne Gadd sade att vi vill misstänkliggöra fackföreningsrörelsen. Låt mig då citera vad som står i propositionen om förnyelsefonder:

”Som framgår av det utvecklingsavtal som år 1982 träffats mellan SAF, LO och PTK är det emellertid också det enskilda företags skyldighet att medverka till att de anställda utbildas för de nya arbetsuppgifter som kan uppkomma genom teknisk utveckling och andra förändringar på arbetsplatsen. Utbildningen kan ta sikte på såväl tekniska som organisatoriska frågor.”

I detta ligger naturligtvis att företagen skall låta sin personal ta del av den

tekniska förnyelse som företagen skaffar sig genom den expansiva delen i ekonomin. Ett avtal har alltså träffats. Det hela löser sig självt. Vi behöver inte blanda in en lagstiftning i detta sammanhang.

Anf. 94 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Fru talman! För att begränsa denna debatt skall jag nöja mig med att ställa två frågor till Arne Gadd.

Den första frågan är: Vad är det för fel med att låta företagen själva bestämma dels vilka utbildningsinsatser som skall göras, dels när dessa utbildningsinsatser skall göras?

Min andra fråga till Arne Gadd är: På vad sätt kan de föreslagna förnyelsefonderna påverka lönerörelsen i positiv riktning?

Anf. 95 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! I min enda replik till Arne Gadd skall jag bara göra några påpekanden.

Förnyelsefonderna kan medverka till att man tar kamp om vad som skall ske med utbildningen, utvecklingen och forskningen. De *kan* göra det, men jag tror inte, Arne Gadd, att de arbetande och företagsledningen har samma intresse.

Grundutbildningen berör i högsta grad samma saker. Det handlar om vilka som skall bli utbildade i varje företag. Skall det vara en elitutbildning? Vilka skall få vara med i förvandlingsprocessen? Här har fackföreningsrörelsen en mycket viktig bevakningsuppgift.

I vårt förslag vill vi öka uttaget ur förnyelsefonderna för en vidare utveckling.

Skall vi ha ett samhälle som är i balans totalt, som arbetarrörelsen en gång föreställde sig, måste också lönerna följa med i utvecklingen, så att de ligger på en rättvis nivå. Det är en självklarhet.

Arne Gadd argumenterade med utgångspunkt i att lönsamheten i framtiden skall vara sådan att vi får jobb. Var någonstans har då socialdemokratin hamnat? Blir inte socialdemokraterna i så fall fångar i ett lönsamhetstänkande som bestäms av storfinansen och de multinationella företagen? Om socialdemokraterna godkänner det lönsamhetstänkandet kan man sätta hela arbetarrörelsen på plats.

Det är inte av doktrinära skäl som vi har litet avvikande meningar om varför det skall införas förnyelsefonder, utan det är av omsorg om arbetarklassen.

Vi är med på utbildning, utveckling och forskning på de arbetandes villkor. Vi tror alltså inte på att man har gemensamma intressen. Det skall nog också visa sig, när fackföreningsrörelsen har chans att säga ja eller nej till olika utvecklingsinsatser.

Anf. 96 ARNE GADD (s) replik:

Fru talman! Björn Molin frågar för det första vad det är för fel att företagen själva får bestämma om sitt utvecklingsarbete och sina insatser för utbildning

och forskning. Det är inget fel alls. Med en politik som den vi har och som vi avläser i företagens investeringsplaneringar finns det också optimism, efter år av pessimism.

Till Björn Molin vill jag ställa motfrågan: Vad skulle det vara för fel för företag som har en hygglig vinst att i samarbete med representanter för anställda och fackliga organisationer diskutera den utbildning, den utveckling och den forskning som behövs i företaget?.

Björn Molins andra fråga, i vilken utsträckning förnyelsefonderna kommer att reducera lönekraven, är en teoretisk fråga. Syftet är att det genom förtroende även från fackföreningsrörelsens sida för den ekonomiska politik som förs blir lättare att hålla avtalsförhandlingar inom det som på kort sikt ryms inom samhällsekonomisk balans.

Anf. 97 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Fru talman! Jag tackar Arne Gadd för att han svarade på mina frågor. Låt mig bara i all korthet replikera.

Om Arne Gadd håller med mig om värdet i att företagen själva får bestämma vilka utbildningsinsatser som skall göras och när de skall göras, vore det ju bättre att detta skedde genom att man återinförde fou-avdragen än genom att man inför de här tvångsmässiga avsättningarna.

Jag noterade dessutom att Arne Gadd menade att införandet av förnyelsefonder ökar chanserna att hålla kraven i löncrörelserna nere. Det var ett viktigt konstaterande.

Anf. 98 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Ett av borgerlighetens klassiska misstag är att utgå ifrån att socialdemokratin genomför reformer som ett uttryck för en allmän aggressivitet mot svenskt näringsliv. De flesta inläggen här i kväll har handlat om att den enda rimliga förklaring man kan finna till förslaget om förnyelsefonder är att vi vill skada de svenska företagen och svensk industri. Jag tycker att det är synd att man över huvud taget inte ett ögonblick vill diskutera förslaget om förnyelsefonder ur någon annan aspekt än just denna. Det finns nämligen inslag i den här reformen som vore förtjänta av en annan typ av diskussion.

För det första finns det en mänsklig, humanitär, aspekt på de problem som förnyelsefonderna är avsedda att lösa. Vi utgår från de intressen som industriarbetarna och industrijänstemännen har av att kunna möta de ständigt stegrade kraven i arbetslivet. Det är krav som kommer från ny teknik, krav som kommer från en ständigt pågående strukturförändring inom industrin. Detta kan betyda att de skall byta jobb, de skall byta arbetsuppgifter, de skall möta en sig ständigt förändrande verklighet.

Vi har i Sverige en generation industriarbetare, och för den delen också industrijänstemän, som har 6-7 års folkskola. De fick inte vara med om utbildningsrevolutionen på 1960- och 1970-talen.

Det intressanta är att idén om förnyelsefonder inte har kommit från någon statlig utredning eller någon statlig myndighet utan just från industriarbetarnas fackliga organisationer. Det är i deras verklighet som tanken har fötts.

Tisdagen den
18 december 1984

*Förnyelsefonder,
m. m.*

Bakgrunden har Arne Gadd berört. Läget är att vi nu, efter en mycket kraftig uppgång av industrins vinster, kan se fram mot ytterligare åtminstone ett år med hög vinstnivå i industrin.

Man kan fråga sig: Varför skulle de fackliga organisationer som ser dessa vinster uppstå kräva att få en del av vinsten i form av utbildning? Alla dessa ombudsmän som Filip Fridolfsson både älskar och hatar på samma gång, varför kräver de inte att vinsten omedelbart skall utgå i form av höjd lön? Det borde ju ur deras medlemmars synpunkt vara den enklaste lösningen på problemet. Varför har de föreslagit att vinsterna skall användas för utbildning? Har de gjort det med utgångspunkten att de vill förstöra företagens möjligheter att leva vidare och utvecklas? Har de gjort det utifrån någon allmän känsla av att det är klasskampen som man skall föra genom att med förnyelsefonder höja utbildningsnivån?

Med andra ord: Det besked som vi har fått från de fackliga organisationerna är att man inte vill ha ut dessa vinster som höjd lön, utan man vill att en tiondel av vinsterna 1985 skall stå till förfogande för medlemmarnas utbildning. Det är ganska enkelt att förstå varför, om man är beredd att se det hela ur deras synvinkel. Man vill att de som inte fick chansen skall få den. Det gäller chansen att kunna ta de nya jobb som kommer, att kunna konkurrera bättre med dagens välutbildade ungdomar och kunna få hyggligare villkor genom att få vara med när nya arbetsuppgifter dyker upp som bygger på den nya tekniken.

Är det så omänskligt, Filip Fridolfsson? Är det ett uttryck för ombudsmännens makthunger? Jag kan ställa frågan till Björn Molin och Rolf Rämgård också. Förblindas ni inte ibland av ert fackföreningshat, genom att gå emot varje förslag som kommer från fackligt håll? Om jag förstod Björn Molin rätt är det största felet med förslaget att förslaget faktiskt kommer från fackföreningsrörelsen. Tror inte Björn Molin att de som leder denna rörelse ändå har någon upplevelse av vad deras medlemmar tycker är viktigt? I det här läget tycker de faktiskt det är viktigare att resurser avsätts för deras utbildning än för att höja deras löner.

Nu säger företrädarna för den borgerliga oppositionen att detta inte behövs – företagen genomför all den utbildning som behövs. Det finns tydligen inte en anställd i det här landet som inte – om man går till arbetsgivaren – får den utbildning som han eller hon vill ha. Med förlov sagt, fru talman: Jag kan inte förstå att detta prat är någonting annat än ett försök att skyla över den ganska brutala verklighet som finns ute i vår industri i dag.

Man har upplevt två saker. Företagen satsar inte på utbildning i tillräcklig omfattning. Och framför allt: Man fördelar inte de resurser som ställs till förfogande för utbildning på ett någorlunda jämlikt sätt. Det finns en sky av vittnen. Om ni brydde er om att fråga vad de som jobbar i industrin i dag säger, skulle ni få reda på hur det förhåller sig, i stället för att stå här och vara så tvärsäkra på att det bara är några ombudsmän som har hittat på någonting och att det är ett uttryck för en obändig makthunger och aggressivitet från arbetarrörelsens sida.

Det är djupt beklagligt, fru talman, att denna i och för sig inte alltför

överväldigande men ändå ganska viktiga reform skall behöva debatteras i riksdagen från så primitiva och känslomässiga utgångspunkter, på det sätt som borgerligheten i dag gör. Jag kan förstå om ni säger att ni inte tror på att denna utbildning är till någon nytta, att svenska industriarbetare och tjänstemän är välutbildade och skall vara – om de inte är det – nöjda med sin lott. Men när man viftar undan denna reform som ett uttryck för enbart konstiga fackliga maktkrav har man en ganska orimlig inställning.

Det finns ytterligare en fråga som hade varit värd en belysning. Är det ur näringslivets synpunkt enbart negativt med denna avsättning ur 1985 års vinster?

Filip Fridolfsson önskade sig en borgerlig regering som för en företagsvänlig politik. Han skall tydligen tillbringa tiden fram till nyårsafton med att formulera denna önskan på ett slagkraftigt sätt.

Den industri som vi fick ta hand om 1982 var inte i ett särskilt gott skick. Man hade varit tvungen att göra sig av med ca 100 000 anställda sedan mitten av 1970-talet. Vinsterna var i botten. Avkastningen på arbetande kapital i industrin var 3 % 1981, när bara räntan på företagens lån var 15 %. Investeringarna och utvecklingsarbetet hade kraftigt gått ned.

Det är möjligt att Filip Fridolfssons bransch inte var så känslig ens för en borgerlig ekonomisk politik.

Var det i detta klimat och i denna miljö som de borgerliga bevisade att de – genom att köra svensk ekonomi i botten och tappa kontrollen över den ekonomiska balansen, prisutvecklingen m. m. – skapar en företagsvänlig politik?

Min uppfattning är att de fackliga organisationerna med sina krav, som otvivelaktigt ligger bakom detta förslag, visar en betydligt större insikt än Filip Fridolfsson gör om vad som krävs för att svensk industri skall återfå sin konkurrenskraft och sin styrka. Ni får säga vad ni vill, men fackföreningsrörelsen har ställt upp på en mycket återhållsam linje i vad gäller löneutvecklingen och har accepterat ett tak för lönekostnaderna på 5 % under 1985. I rådande vinstläge visar detta otvivelaktigt en betydande insikt om vari nödvändigheten av hygglig lönsamhet består.

Det finns också en insikt om att våra möjligheter att bibehålla ett gott konkurrensläge inte bara är beroende av kostnader och investeringar, i meningen fysisk produktionsutrustning, utan också av för det första en väl utbildad och kunnig arbetskraft, för det andra att vi måste hålla forsknings- och utvecklingsinsatserna på en mycket hög nivå.

Skall vi kunna hålla Sveriges levnadsstandard i den absoluta fronten av världens länder, får vi utgå från att vi skall kunna konkurrera med de mest avancerade industriländerna. Vi måste också i vad gäller teknisk utveckling och avancerade produkter med högt förädlingsvärde ligga på samma nivå som de mest framgångsrika industriländerna.

Det är därför de här fonderna inte bara handlar om resurser för utbildning, utan också om resurser för forsknings- och utvecklingsarbete. Jag tror, att när de svenska företagen ställs inför avgörandet om hur de här pengarna skall användas, kommer man att upptäcka att de ger företagen nya möjligheter att

Tisdagen den
18 december 1984

*Förnyelsefonder,
m. m.*

främja näringslivets umeckling, eftersom de här pengarna, med de skatteför-
måner de ger, kan användas också för att betala forskning utanför företaget.
Man kan göra intressanta kombinationer av grundforskning, tillämpad
forskning och utvecklingsarbete. I den meningen kan man på det här sättet
skapa en förnyelse i samarbete mellan näringsliv och forskning.

Vi har nu föreslagit att en tiondel av 1985 års vinster medvetet skall styras i
den här riktningen. Det har lämnats ett utomordentligt stort utrymme åt
företagen och de anställda att besluta om hur pengarna skall användas.
Tillämpningen av lagstiftningen kommer att ske med ett minimum av
byråkrati. Har man väl kommit överens ute på företagen om hur pengarna
skall användas kommer fondmedlen att frigöras. Jämfört med en stor och
allmän huggsexa om nästa års vinster borde det här förslaget, om det blir
föremål för en saklig prövning, ses som en utsträckt hand till samarbete om
en förnuftig lösning på ett annars mycket svårlöst fördelningspolitiskt
problem.

*Fru talman! Jag begriper att har man sagt nej till ett slag av fonder måste
man säga nej till alla andra slag av fonder. Det politiska budskapet kan bli lite
fransigt i kanten om man accepterar någon fond över huvud taget. Men det
här förslaget ligger faktiskt mycket väl i linje med hur vi traditionellt hanterar
beskattning, lönepolitik och användning av vinster, och vi tror att förslaget
faktiskt skall representera ett viktigt steg framåt beträffande lösningen på
våra samhällsekonomska problem, både i vad gäller sysselsättningen och
tillväxten.*

Jag vill ställa en fråga till Björn Molin. Såvitt jag förstår har det i
finansutskottet förts en diskussion om huruvida regeringens proposition
borde gå till lagrådet eller icke. Björn Molin tog själv upp den frågan i sitt
anförande. Jag blev inte klok på vad han själv anser på den punkten. Är den
uteblivna lagrådsprövningen en stor och allvarlig sak i sammanhanget? Jag
har nämligen tittat på de särskilda yttranden som är fogade till finansutskot-
tets betänkande. De är undertecknade av de moderata och centerpartistiska
ledmöterna i utskottet; jag återfinner dock icke Björn Molins namn där. Kan
det möjligen bero på att Björn Molin har en viss erfarenhet av statsveten-
skapliga och statsrättsliga frågor och inser, att om man använder sig av
lagrådet för att omintetgöra beslut i denna riksdag, missbrukar man det
instrumentet. Såvitt jag förstår hade det funnits gott om utrymme för
representanterna i finansutskottet att i god tid kräva en prövning av lagrådet,
som då hade kunnat äga rum, och som vi gärna hade sett äga rum. Men som
man hanterade frågan blev en lagrådsprövning detsamma som att detta
beslut över huvud taget icke kunde fattas med avseende på 1985 års vinster.
Jag skulle vilja veta var Björn Molin egentligen står i denna fråga, eftersom
det så ofta, tycker jag mig se, i det parlamentariska arbetet just nu handlar
om att med olika finter och knep få riksdagsarbetet att bli så svårt och knöligt
som möjligt. Jag måste säga till oppositionens företrädare: Jag tror inte att ni
tjänar på detta i längden.

Anf. 99 FILIP FRIDOLFFSSON (m) replik:

Fru talman! Jag uppskattar att finansministern reagerade på mitt inlägg. Om man deltar i en politisk debatt och inte får någon reaktion, hänger man liksom i luften. Av den anledningen uppskattar jag finansministerns inlägg.

Om jag förstod finansministern rätt menade han att jag skulle ha haft det svårt under de borgerliga regeringsåren. Rent spontant skulle jag vilja säga att det kan ha berott på att den regeringen höll folk vid liv längre. Men jag tror att orsakerna till att regeringen hade det besvärligt var den lönekostnadsutveckling som skedde under åren 1974–1975 och som fick konsekvenser in på de borgerliga regeringsåren.

Finansministern började sitt inlägg med att säga att man hade företagets väl för ögonen när man lade fram detta förslag. Det är icke det verkliga skälet enligt den uppfattning vi har i det parti jag företräder. Det verkliga skälet är att man vill få fram en finansieringskälla för att minska budgetunderskottet. Regeringens omtanke om företagen och deras utveckling ger jag inte mycket för.

Facket har jag ingenting emot. Men jag tror inte att det blir ett dugg bättre med facklig vetorätt när det gäller att åstadkomma förnyelse och utveckling inom företagen.

Allra sist, fru talman! Jag behöver inte någon längre tid – 14 dagar eller vad det kan vara – för att på nyårsnatten formulera min nyårsönskan. Den formulerade jag här för ett par timmar sedan. Jag hoppas verkligen att vi får ett regeringsskifte nästa höst. Det är min nyårsönskan, och jag tror, fru talman, att min nyårsönskan skall bli uppfylld.

Anf. 100 ROLF RÄMGÅRD (c) replik:

Fru talman! Jag tyckte att finansministern hade en sympatisk framtoning när han redogjorde för förnyelsefonderna och deras arbete för att försöka få de anställda i företagen att utveckla sig i samklang med den förnyelse som måste till i svensk industri. Han berörde de humanitära insatser som är nödvändiga för att ge möjligheter för de människor som bara gått i en vanlig folkskola att förnya sig.

Det sympatiserar jag naturligtvis med. Men, herr finansminister, innebär det utvecklingsavtal som de fackliga organisationerna träffat med SAF ingenting i det här avseendet? Det konstateras där klart att företagen är skyldiga att utveckla och utbilda sina medarbetare i industrin och i näringslivet i övrigt för att de skall kunna hänga med i den process som pågår. Det innebär att samtidigt som man förnyar sig inom forskningen och tar fram nya processer och ny teknik på maskinsidan, måste man låta de anställda i företagen utveckla sig för att kunna hänga med på data- och teknikområdet. Då måste företagen bekosta detta, och jag trodde i min enfald att det ingick i detta avtal.

När vi hade en hearing med Industriförbundet frågade jag företrädare för finansutskottet om inte avtalet har fungerat. Då sade man att man visserligen hade träffat ett avtal så nyligen att det inte hade hunnit fungera i full utsträckning men att man skulle komma att utveckla det ytterligare. Därför

frågar jag finansministern: Har detta avtal ingen inverkan, utan måste man ytterligare genom lagstiftning i riksdagen gå utöver de avtalslutande parterna för att sätta tryck på dem? Jag tycker att det är en märklig omgång. Företagarna måste ju själv känna att det är viktigt att få i gång denna verksamhet.

Anf. 101 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Fru talman! Både av Arne Gadds och av Kjell-Olof Feldts inlägg här framgår nu att huvudmotivet för förnyelsefonderna är att det skall bli lättare att förmå löntagarna att acceptera uteblivna reallönehöjningar även 1985. Jag är inte säker på att löntagarna själva accepterar detta argument. Argumentet användes också när man ville införa löntagarfonderna, men det gav inte önskat resultat. Jag vet inte om de fackliga ombudsmän som finansministern har samrått med verkligen är representativa för löntagarna, när dessa ombudsmän säger att löntagarna i landet är beredda att avstå från lönhöjningar, om sådana här förnyelsefonder införs.

Däremot är det bra med utbildningsinsatser inom företagen, särskilt om de är knutna till företagets egen verksamhet. I mitt anförande strök jag under att det inte minst inom de svenska exportföretagen är väldigt viktigt att ha ett ekonomiskt utrymme för utbildning, forskning och utvecklingsarbete.

Varför är då företagen själva kritiska mot detta förslag? Jag tror att det finns två skäl till att företagen oroas över denna metod att få fram utbildnings- och forskningsinsatser inom företagen. Det ena skälet är att metoden innehåller ett tvångselement. I Industriförbundets långa skrivelse, som jag inte skall gå in på så mycket, påpekar man t. ex. att de många småföretagen har mycket svårt att anordna meningsfull utbildning – för att inte tala om forskning, som ju inte gärna kan ske i de små företagen. Då kommer det föreslagna systemet för sådana företag att innebära att de tvingas bekosta verksamheter, som inte har något värde för företagets utveckling. Det är det ena skälet till att företagen är kritiska.

Det andra skälet är naturligtvis att förslaget innebär en ekonomisk belastning på företagen, framför allt på företagets likviditet. Ända sedan socialdemokraterna tog över har de infört skatter, avgifter, fondavsättningar och annat, som starkt begränsar företagets möjligheter att själva disponera över sina likvida medel.

Kjell-Olof Feldt berörde det särskilda yttrande som finns beträffande lagrådsgranskning. Jag instämmer i det mesta av det som står i detta särskilda yttrande men inte i allt. Om Kjell-Olof Feldt hade läst reservation 1, hade han funnit att det där står att regeringen innan propositionen lades borde ha remitterat ärendet till lagrådet för yttrande. Den reservationen bär mitt namn. Jag skulle vilja fråga finansministern: Varför gjorde regeringen inte det?

Anf. 102 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Filip Fridolfsson – nu gör jag honom glad en gång till – sade sig ha upptäckt det verkliga skälet för löntagarfonderna, nämligen att de skulle

förstärka budgeten och hjälpa till att finansiera budgetunderskottet.

Nu är det ju tvärtom. Att företagen skall göra avsättningar till förnyelsefonderna innebär att skatteunderlaget minskar och att staten får mindre i skatt från företagen. Förnyelsefonderna fungerar precis som investeringsfonderna, ur skattemässig synpunkt. Så jag skall försöka förklara för Filip Fridolfsson att om jag verkligen vore ordentligt sugen på företagens pengar, då skulle jag försöka att avskaffa investeringsfonder och förnyelsefonder, alla slag av skattefria fondavsättningar, för att göra skatteunderlaget så stort som möjligt och för att skatteintäkterna skulle bli så stora som möjligt.

Det här gör att när företagen inte längre utsätts för den politiska bearbetning som f. n. pågår kommer de naturligtvis att upptäcka att det var ganska lyckat att man på det här viset kunde konsolidera företagen ytterligare.

Rolf Rämgård frågade mig om jag inte tror att utvecklingsavtalet betyder någonting för utbildning och forsknings- och utvecklingsarbete och om inte det var viktigt att de anställda kunde medverka där. Förvisso tror jag det och hoppas, liksom Rolf Rämgård tydligen gjorde, att företagen ställer upp och nu försöker förverkliga utvecklingsavtalets innehåll.

Men problemet är att för utbildning, kanske framför allt för den, behövs det pengar. Som utbildningsavtalet är konstruerat kan man sitta och resonera väldigt länge om utbildning, men om företagsledningen till slut säger att för detta avsätts det inga pengar, då blir det ingen utbildning. Det hjälper inte med allt samförstånd i världen, om inte företaget ställer upp med pengar.

Ur löntagarnas synpunkt är poängen med förnyelsefonderna att där finns det pengar avsatta. Diskussionerna om utbildningsinsatser i företagen kan föras från en helt annan utgångspunkt i och med att den avsättningen har gjorts.

Björn Molin sade att näringslivets kritiska inställning till det här förslaget skulle framför allt bero på att de små företagen känner sig illa behandlade. De tvingas göra avsättningar – i den mån de har vinster över en halv miljon – men de har svårt att anordna utbildning.

Ja, men det är just ett av de problem som ur löntagarsynpunkt ter sig särskilt allvarligt. Om utbildningen är sämre i de mindre och medelstora företagen, halkar deras anställda och därmed företagen efter i utvecklingen. Möjligheten att gå från ett litet företag, om det skulle råka ut för svårigheter, in på en ny arbetsmarknad är då sämre, därför att det är de stora företagen som anordnar utbildning.

Vi tror att den konstruktion vi har givit förnyelsefonderna kommer att öka intresset hos de mindre företagen att försöka förbättra sina anställdas utbildningsvillkor. Med, som jag sade, liberala tolkningar i fråga om hur man skall använda pengarna bör man också kunna hitta formerna för det.

Även ur dessa företags synpunkt måste det på sikt vara en klar fördel om utbildningsnivån, kunnandet, ligger på samma nivå oberoende av företagets storlek. Det vore ju mycket allvarligt för Sveriges framtid om det är företagets storlek som avgör om de anställda får hänga med i den tekniska och allmänt industriella utvecklingen.

Tisdagen den
18 december 1984

*Förnyelsefonder,
m. m.*

Det är riktigt att vi har vidtagit ett antal åtgärder för att hålla tillbaka likviditetsutvecklingen i samhället och gjort ett antal ingrepp i dispositionen av vinster, i den meningen att vi via likviditetskonton, exportdepositioner och nu också förnyelsefonder påverkat hur vinsterna används. Det lär vi aldrig bli ense om, hur länge vi än står här och diskuterar, men det är vår fasta övertygelse att enda chansen för svenskt näringsliv att behålla en hög och stabil lönsamhet, vilket vi alla är ense om behövs, är att en stor och bred opinion bland löntagarna övertygas om att vinsterna används på ett sätt som gynnar också dem.

Vi har upplevt alltför många gånger att näringslivet tror att det går att med olika slag av brutalt och hårt språk tvinga löntagarna att gå med på att företagen själva alldeles exklusivt avgör hur vinsterna används. Ger vi inte löntagarna något annat inflytande över vinsterna tar de ut dem i form av högre löner. Därmed bestämmer de hur vinsterna används genom att de hamnar i deras egna plånböcker. Det är ett rakt och brutalt språk som fackföreningsrörelsen i vissa skeden tvingas föra.

Vår uppfattning är att i det ansträngda och svåra läge där Sverige och många andra industriländer befinner sig måste vi hitta nya lösningar. Vi har arbetat med de nya lösningarna. Vi har framlagt förslag och är på väg att genomföra dem. Jag tror att på sikt kommer det att visa sig vara av allra största gagn inte bara för Sveriges löntagare utan också för Sveriges näringsliv.

Anf. 103 FILIP FRIDOLFSSON (m) replik:

Fru talman! Mitt påstående att det verkliga skälet till förnyelsefondernas införande är att man vill finansiera budgetunderskottet – det är riktigt fortfarande och det håller jag fast vid.

Finansministern säger att man får mindre i skatt genom förnyelsefonderna. Det är riktigt. Bolagsskatten är hälften av vinsten. Men genom dessa fonder kan finansministern disponera alla pengarna när de sätts in på konton i riksbanken. Finansministern slipper gå ut och låna på öppna marknaden. Det är ett faktum som gäller förnyelsefonderna.

För investeringsfonderna har avsättningsprocenttalet ökat från 50 till 75. Det är samma sak där.

Fru talman! Detta är mitt sista inlägg och jag vill bara slå fast: Det verkliga skälet till förnyelsefonderna är finansiering av budgetunderskottet.

Anf. 104 ROLF RÄMGÅRD (c) replik:

Fru talman! Finansministern säger att det är bra att man upprättat ett utvecklingsavtal mellan företagen och de anställda för att tillgodose ett visst behov av utbildning, forskning osv., men att det inte hjälper för det saknas pengar.

Jag trodde att när man förband sig avtalsmässigt med arbetstagarparten så ingick i samma andetag också att man skulle finansiera denna utbildningsverksamhet. Det måste ju ligga i sakens natur, för det måste också ligga i företagets egen vision att så sker. Företagen är ju beroende av detta.

Men hittar man på alla möjliga likviditetspåverkande åtgärder som begränsar möjligheterna att finansiera, så blir det naturligtvis svårare.

Mellan 1983 och 1985 har man satt in allmänna investeringskonton, särskilda investeringskonton, likviditetskonton, exportdispositioner, vinstdelningsskatt, utdelningsskatt, slopat investeringsavdrag, snabbare skatteuppbörd osv. Det är klart att detta försvårar möjligheten att samtidigt fullfölja ett sådant här avtal. Vitsen är ju att företagen av egen inneboende kraft skall kunna svara för dessa frågor. Det är ju den naturliga utvecklingen både när det gäller företagens framtid och när det gäller arbetstagarna. Då är det naturligt att företagen själva skall få disponera medlen.

Anf. 105 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Fru talman! När jag nämnde den negativa situation som kan uppkomma i de mindre företagen i samband med att förnyelsefonderna genomförs gjorde jag det därför att jag tror att det är svårare för de små företagen att finna meningsfull utbildnings- och forskningsverksamhet. De stora exportföretagen har både en kraftigare vilja till och ett större behov av sådana insatser. De gör dem i ganska hög grad själva. Invändningen från de små företagens sida är att de tvingas till motsvarande insatser, som inte har någon direkt relevans för deras verksamhet. Det är ändå inte meningen att den utbildning som kan komma till stånd till följd av förnyelsefonderna skall ersätta reguljära utbildnings- och forskningsinsatser.

Ett annat skäl till att man från näringslivets sida är så kritisk mot detta är naturligtvis att företagen genom en serie åtgärder har fått förfoga över allt mindre del av sina vinstmedel. Löntagarfonderna, ökad beskattning, de obligatoriska avsättningar som man beslutade om i våras och nu ytterligare 10 % i form av avsättning till förnyelsefond är förklaringen till att finansministern inte får något stöd från näringslivets sida för dessa åtgärder, även om finansministern, som han uttryckte det, försökt att sträcka ut handen till näringslivet. Jag tror att skillnaden här är att vi från vår sida tror rätt mycket på näringslivets egen förmåga att bedöma vilken typ av insatser som behövs, medan man från socialdemokratins sida i mycket hög grad vill styra det hela. Där tror jag att den stora skillnaden finns.

Anf. 106 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Jag har bara två kommentarer som båda gäller Björn Molins inlägg. Först beträffande näringslivets kritik.

Att man från näringslivets sida är så kritisk mot detta beror på att man inte vill ha någon inblandning i sina beslut om hur pengarna används. Jag kan i och för sig ha förståelse för en sådan inställning, men jag tycker ändå att den är kortsynt och oklok. Det jag absolut inte kan begripa är att partierna i Sveriges riksdag så självklart utgår från att av de människor som finns inom företagen – arbetarna, tjänstemännen, företagsledningen och aktieägarna – är det bara en grupp, ägarna och företagsledningen, som begriper sig på hur t. ex. företagens medel för utbildning, utveckling och förnyelse av företaget skall användas. Varför tillmäter man inte de anställda ett enda uns av insikt

och vilja när det gäller att bidra till företagets utveckling? Varför tror man inte att de också har något att bidra med i sådana diskussioner? Vi möter alltid detta. Det är bara några få personer som vet hur pengarna skall användas. En gång i tiden var det bara Wallenberg som visste hur Sveriges näringsliv skulle styras. Nu är det väl några till, men det är fortfarande bara denna lilla grupp av människor. De är inte utsedda av försyner, utan genom en process vars utslag inte alltid ter sig självklart och riktigt, men det må vara. Men alla de andra, de tre och en halv miljon som är anställda i företagen – har de aldrig någonting att bidra med? Tydligen inte i sådana sammanhang.

Rolf Rämgård och jag har talat om utvecklingsavtalet. Rämgård tycks gilla utvecklingsavtalet. Vad de övriga deltagarna i debatten tycker vet jag inte. Men när man kommer in på frågor om hur företagets pengar skall användas är det bara en grupp som har något inflytande.

Min andra kommentar är egentligen bara: Alla de borgerliga företrädarna här har mer eller mindre våltaligt beskrivit hur svårt företagen i dag plågas av höga skatter och av ingripanden mot vinsterna. Man riktigt ser hur trasorna flaggar kring benen på våra direktörer och företagsägare. Jag vill då framhålla att det trots allt inte förhåller sig på det sättet. I själva verket orkar svensk industri öka sina investeringar med 20 % i år. Jag vågar avslöja att de kommer att öka sina investeringar lika mycket nästa år – en 40-procentig ökning alltså på två år. Det är, fru talman, i varje fall inget entydigt besked om att svenskt näringsliv f. n. dignar under skatternas börda och pålagornas tyngd.

Anf. 107 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Sedan Filip Fridolfsson klargjort den moderata inställningen i själva sakfrågan när det gäller förnyelsefonderna skall jag först göra ett inpass av terminologisk karaktär. Socialdemokraterna är experter på att ge sina olika påhitt missvisande namn. Lika felaktigt som det är att kalla de kollektiva tvångsfonderna för löntagarfonder lika tokigt är det att tala om förnyelsefonder. Försvagningsfonder eller förstörelsefonder vore mer passande namn.

I det följande skall jag kommentera det särskilda yttrande som fogats till finansutskottets betänkande 9 och som handlar om ärendets handläggning i utskottet. Jag hoppas att finansministern nöjer sig med min statsvetenskapliga skolning – den är i alla fall i stor utsträckning inhämtad genom Björn Molin.

Det lagförslag som återfinns i propositionen är omfattande. Även om det följer mönstret från tidigare lagar om fondavsättningar, tar det sikte på ett helt nytt ändamål. Det innehåller också en hittills oprövad föreskrift om facklig organisations vetorätt, när ett företag ansökt om att få utnyttja fondmedlen. Här rör det sig om en alldeles ny rättslig figur med stor principiell räckvidd. Lagförslaget inrymmer dessutom en generalklausul, enligt vilken man vid beräkningen av insättningsskyldigheten skall bortse från åtgärder som företaget kan antas ha vidtagit i syfte att begränsa sin inbetalningsplikt.

Förslaget om förnyelsefonder har inte varit föremål för remissbehandling. Det har inte heller prövats av lagrådet. Finansministern försöker inte denna gång hävda att lagförslaget är av så enkel beskaffenhet att en sådan granskning därför inte är nödvändig. Nej, nu uppges skälet vara att lagstiftningsärendet har ett samband med pågående löneförhandlingar, varför det ansetts angeläget att riksdagen hinner behandla ärendet i år.

Det förefaller vara på följande sätt. Eftersom förnyelsefonderna enligt finansministerns bedömning kan medverka till snabba löneavtal på låg nivå, är det inte så noga med den lagtekniska prövningen. Riksdagen får finna sig i att fatta sitt beslut på grundval av bristfälligt underlag och under stor brådska. Det verkar dock inte som om facket har tagit särskilt starkt intryck av regeringens beskäftighet. Det grundläggande avtal om löneökningar på högst 5 %, som på regeringens beställning skulle ha varit klart till riksmötets öppnande i början av oktober, tycks nu inte föreligga ens före årsskiftet.

När vi moderater under motionstiden studerade propositionen, kände vi ett starkt behov av att få förslaget granskat från juridisk synpunkt. Vi yrkade därför i utskottet på remiss till lagrådet. För vårt yrkande röstade utskottets sju borgerliga ledamöter, vilket innebar att remiss skulle ske i överensstämmelse med den minoritetsrätt som föreligger enligt riksdagsordningens 4 kap. 10 §.

Utskottets åtta socialistiska ledamöter förklarade emellertid då att det dröjsmål som skulle följa av en remiss till lagrådet skulle leda till allvarligt men. Någon lagrådsremiss blev det därmed inte.

Motivet för socialdemokraterna i utskottet att motsätta sig den begärda lagrådsprövningen var det i propositionen angivna, nämligen ärendets samband med pågående löneförhandlingar. Det skälet var dock litet svårsmält för vpk:s representant, eftersom detta parti i partimotion t. o. m. begärt ett uttalande av riksdagen om att uttaget till förnyelsefonderna ej borde beaktas vid förhandlingarna om lönerna för år 1985.

Vpk uppgav därför i utskottet som skäl för sitt ställningstagande att förnyelsefonderna var så viktiga för industrins utveckling att ett dröjsmål inte kunde tolereras. Argumentet var ganska magstarkt med hänsyn till att företrädare för Sveriges industriförbund bara några minuter tidigare vid en uppvaktning framfört att dessa fonder skulle få omfattande skadeverkningar för industriföretagen. Kanske är det därför som motiveringen i reservation 2 från vpk i stället är att ett dröjsmål skulle leda till avsevärt men med hänsyn till att införandet av förnyelsefonderna skulle dröja. Ett mera perfekt cirkelbevis tror jag knappast jag någonsin tidigare har stött på!

Fru talman! Utmärkande för denna riksdagshöst har varit att regeringsförslagen ovanligt ofta har anlänt sent och i ofärdigt skick. För finansutskottets del gäller det bl. a. det ärende vi har behandlat tidigare i dag om placeringsplikten. Vi minns ärendet om fastighetsskatten, som sändes tillbaka till utskottet men ändå inte fick någon grundlig genomlysning. Vissa propositioner har varit så dåliga att de fått skjutas till våren för att först genomgå en grundlig omarbetning i vederbörande utskott.

Mot denna bakgrund är det mycket olyckligt att regeringspartiet i vissa fall

låter ovidkommande hänsyn ta över kravet på en noggrann beredning av ny lagstiftning. Vi har sett flera exempel på hur kvaliteten på lagstiftningsarbetet underordnas den egna rörelsens intressen, det må gälla allmännyttan, hyresgästföreningen eller facket.

Enligt förarbetena till riksdagsordningen har en minoritet i ett utskott om minst en tredjedel rätt att i samband med behandlingen av ett ärende infordra ytterligare upplysningar och yttranden, bl. a. från lagrådet. Grundlagberedningen förutsatte att utskotten skulle fortsätta att visa generositet med att föranstalta om sakmaterial, som en minoritet önskade få tillfört behandlingen.

Fru talman! Som framgår av det särskilda yttrandet anser jag att utskottsmajoriteten i detta fall inte levt upp till grundlagens anda, när den – t. o. m. med skilda motiveringar – avvisat de borgerliga ledamöternas begäran om lagrådsremiss. Med den inställning som regeringssidan under hösten visat prov på riskerar den i författningen inskrivna minoritetsrätten att bli innehållslös. Det ligger naturligtvis i sakens natur att exempelvis en remiss till lagrådet måste ta åtminstone några dagar i anspråk. Det går då alltid att åberopa allvarligt men med hänvisning till att avgörandet dröjer något.

Vi riskerar att få en praxis på detta område, som kan bli skadlig för riksdagens anseende. Kravet på riksdagen att försäkra sig om att dess beslut är lagtekniskt korrekta får aldrig underordnas hänsyn till träffade hyresavtal, pågående löneförhandlingar eller rent allmänt en otålighet med att få en nyordning till stånd. Jag protesterar mot handläggningen av ärendet om förnyelsefonder i finansutskottet, och jag vädjar till riksdagsmajoriteten att i fortsättningen visa respekt för både minoritetens rätt och riksdagens anseende.

Anf. 108 ARNE GADD (s):

Fru talman! Försvagningsfonder, förstörelsefonder, sade Lars Tobisson. Det är de begrepp som moderaterna använder. När de anställda skall vara med och besluta, då innebär det försvagning och förstörelse. Det bör Sveriges löntagare lägga på minnet.

Men skälet, fru talman, till att jag tagit till orda efter Lars Tobissons anförande är att jag efter det anförandet finner det nödvändigt att lämna en redogörelse för vad som faktiskt skett i finansutskottet när det gäller lagrådsremissen. Det illustreras också genom utskottets behandling av regeringens proposition om den s. k. placeringsplikten, proposition 84, som kammaren nyss behandlade. Den propositionen lades på riksdagens bord den 7 november och motionstiden gick alltså ut den 22 november. Mitt under motionstiden yrkades i utskottet av centerpartisten Rolf Rämngård att propositionen i fråga skulle lagrådsgranskas. Detta yrkande av Rolf Rämngård skedde den 15 november. Majoriteten i utskottet ansåg – det är min bedömning – att någon lagrådsgranskning inte heller den gången var erforderlig på grund av propositionens beskaffenhet. Oavsett detta undersökte vi om lagrådet kunde genomföra en granskning så snart att riksdagen

vore i stånd att fatta ett beslut före årsskiftet – vilket var politiskt nödvändigt.

Det svar som lagrådet gav oss innebar att utskottet ansåg sig kunna remittera ärendet utan allvarligt dröjsmål, och vi fattade det beslutet den 22 november. Lagrådet är värt all uppskattning för sin beredvillighet att snabbt biträda finansutskottet.

Om minoriteten mycket snabbt begärde en lagrådsgranskning när det gällde placeringsplikten, var hastigheten i reaktionerna beträffande förnyelsefonderna så mycket långsammare. Propositionen aviserades redan i proposition 45 om ekonomisk-politiska åtgärder. Propositionen om förnyelsefonder lades på riksdagens bord den 14 november, och motionstiden gick ut den 29 november. Under den tiden teg minoritetens talesman helt i utskottet om sina krav. Först en vecka efter motionstidens utgång, nämligen den 6 december, ställdes kravet på lagrådsremiss. Vid det tillfället fanns inte längre några praktiska möjligheter att villfara minoritetens önskemål – om riksdagen skulle vara i stånd att fatta sitt beslut före årsskiftet. Hade minoriteten utnyttjat samma möjligheter som den gjorde vad beträffar placeringsplikten, skulle också förnyelsefonderna ha blivit föremål för lagrådsgranskning.

Påståendet att utskottsmajoriteten skulle ha handlat mot riksdagsordningens anda tillbakavisas med bestämdhet. Kommer krav på lagrådsgranskning fortsättningsvis i utskottet, kommer åtminstone den socialdemokratiska delen av utskottet att biträda sådana förslag. En förutsättning är då att riksdagen inte försatt sig i en situation som innebär att dess behandling av sakfrågan omöjliggörs. För detta har också minoriteten ett ansvar. Denna gång har finansutskottets minoritet inte levt upp till sitt ansvar.

Anf. 109 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Arne Gadds inlägg var avslöjande. Frågan huruvida riksdagen skall noggrant pröva de lagprodukter som vi lämnar ifrån oss, är beroende av med vilken hastighet som oppositionen förmår reagera. Det är alltså en fråga om snabbhet. Är man snabbt framme och stöter på, kan man få en vända i lagrådet – annars hinns det inte med.

Låt mig nu påminna om hur det gick till i det här fallet. Arne Gadd har själv jämfört handläggningen av placeringsplikten med handläggningen av förnyelsefonderna. Den förra propositionen kom till riksdagen tidigare under hösten och behandlades tidigare. Då tog man mycket riktigt kontakt med lagrådet för att undersöka huruvida det gick att genomföra en granskning så snart att inte tidpunkten för lagens ikraftträdande blev äventyrad. Just det här med snabbheten var avgörande – inte strävan att få en lagtekniskt bra produkt. Det visade sig, när lagrådets svar kom, att lagrådet gjorde påpekanden som föranledde majoriteten att ändra i lagförslaget. Tydligen var hänvändelsen till lagrådet befogad!

Men förslaget om förnyelsefonderna kom alltså till riksdagen senare. Från vår sida begärde vi remiss så snart ärendet, direkt efter motionstidens utgång, kom upp i utskottet. Men då gick det inte att få någon granskning, eftersom en sådan möjligen skulle kunna leda till att riksdagen inte blev färdig med

ärendet före årsskiftet. Som skäl till det har anförts att det skulle kunna leda till att lönerörelsen gick i stå. Det har den gjort i alla fall, så värdet av det argumentet kan man diskutera.

Det anmärkningsvärda med båda de här ärendena men framför allt med det senare – som gäller förnyelsefonderna – är den otillfredsställande beredning som skett. Jag tänker då inte speciellt på behandlingen i finansutskottet utan på vad som har föregått den i departementet. Tänka sig att lägga fram ett förslag om förnyelsefonder på grundval av ett uppslag som man fått under Rosenbadsöverläggningar utan att ärendet har skickats på remiss och utan att det har gått till lagrådet, trots att det, som jag sade, är ett omfattande lagförslag, innehåller en helt ny rättslig figur och innebär att man också för in en generalklausul av ett slag som lagrådet åtminstone tidigare funnit anledning att granska! Detta klipper man till med och säger: Det får vi ta, även om vi inte vet att det svarar mot de krav man kan ställa på lagstiftningen – vi har ju numera skärpt kraven på att sådana ärenden skall granskas i lagrådet –, eftersom vi bedömer att det har ett sådant samband med löneförhandlingarna att man inte kan ta sig tid och se till att man gör ett riktigt jobb.

Det är just den inställningen hos finansutskottets ordförande som oroar mig och som gör att jag menar att det finns en risk för att man inte bara urholkar minoritetens rätt enligt grundlagen utan också försämrar riksdagens anseende.

Överläggningen var härmed avslutad.

Finansutskottets betänkande 8

Mom. 1 (lagen om kreditpolitiska medel)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 146 för reservation 1 av Björn Molin m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (riktlinjer för kredit- och statsskuldpolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 77 för reservation 2 av Lars Tobisson m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Hans Nyhage (m) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 4 (behovet av stabila spelregler)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 96 för reservation 3 av Björn Molin m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (översyn av formerna för upplåning från de placerare som är underkastade placeringsplikt)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 51 för hemställan i reservation 4 av Rolf Rängård och Britta Hammarbacken. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 5 av Björn Molin m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Finansutskottets betänkande 9

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan bifölls med 178 röster mot 147 för reservation 1 av Björn Molin m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2–4 (förnyelsefonder m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 21 för reservation 2 av Carl-Henrik Hermansson. 47 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (återinförande av fou-avdrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Björn Molin m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1984/85:9 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1984/85 (prop. 1984/85:25 delvis)

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Den statliga utredningsverksamheten

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1984/85:19 om den statliga utredningsverksamheten.

Anf. 110 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Den fråga som vi nu skall behandla har nära anknytning till avslutningen på den debatt som vi nyss kunde ta del av. Det gäller nämligen frågan om hur regeringsärendena bereds innan de kommer till riksdagen. Jag kommer så småningom att anknyta till den diskussion som fördes för några minuter sedan. Jag vill dock redan nu uttrycka förvissningen att, efter Lars

Nr 57

Tisdagen den
18 december 1984

Den statliga utredningsverksamheten

Tobissons kraftfulla inlägg här i slutskedet, han och andra moderater kommer att rösta på centerreservationen som är fogad till konstitutionsutskottets betänkande – i annat fall skulle Lars Tobisson och hans partikolleger vara helt inkonsekventa. Innan jag kommer in på denna fråga har jag emellertid några inledande reflexioner.

När den socialdemokratiska regeringen trädde till efter valet 1982, var en av de signaler man hissade att man skulle reformera det svenska utredningsväsendet. Statliga utredningar skulle slaktas. De som var kvar skulle få arbetstiden nedskuren, och de nya skulle arbeta skyndsamt. Produkten – kommittébetänkandet – skulle vara på högst 200 sidor, och en stor del av den utredningsverksamhet som fortfarande behövdes skulle genomföras inom kanslihusets väggar av den egna personalen, som snabbt utökades med ett antal rätttroga partiarbetare och tidningsmän. Snabbhet – eller, som man uttryckte det, handlingskraft – skulle ersätta noggrannhet.

Ställföreträdande statsminister Ingvar Carlsson, som främst gick i bräsch för dessa idéer, fick rätt mycket beröm. Parallellt bakåt i tiden till Fredrik Thorssons omskrivna kommittéslakt år 1922 saknades inte – låt vara att denna kommittéslakt i den undersökande historieforskningens ljus inte ter sig så särskilt märklig.

Hos allmänheten gör sig sådana här utspel. Det vet ju alla att när djävulen vill hindra att något vettigt uträttas, då tillsätter han en kommitté. Kommentatorerna i pressen över hela den politiska skalan var också rätt positiva. Handling är att föredra framför begrundan och prat – och kommittéväsendet kostar dessutom en massa pengar.

Jag och några partikolleger tillhörde de få som höjde ett varnande finger – i tidningsartiklar och i motioner här i riksdagen. Vi menade, och vi menar fortfarande, att i viktiga frågor måste det första krav som ställs vara att riksdagen vet vad den beslutar, när ärendet passerar över riksdagens bord. Med den intensitet som numera präglar riksdagsarbetet är det nödvändigt, för att det kravet skall kunna uppfyllas, att det finns ett gediget underlag när frågorna når detta hus för avgörande.

Det så förkättrade utredningsväsendet och den proceduromgång som följer på kommittébetänkandena, dvs. i första hand remissförandet och lagrådsgranskningen, skall säkerställa att ett sådant underlag finns.

Genom att det i utredningarna ingår personer från olika politiska partier och företrädare för olika sakintressen, främjas en allsidig belysning av de frågor det gäller. Och genom öppenheten i utredningsförandet och remissomgångarna kommer frågorna ut till allmän debatt i massmedia. De som sitter i utredningarna får dessutom chansen att lära sig viktiga sakområden ordentligt, vilket är av vikt för den vidare debatten i partier och organisationer och för sakligheten i denna debatt.

Det är inte så att de som sitter i kanslihuset – hur duktiga eller hur många de än är – kan ha samlat i sig insikter och kunskaper som i alla lägen är överlägsna dem som finns runt om i samhället.

I sak är vi ofta oense, ibland också när en fråga är ordentligt utredd. Om detta är naturligtvis inte mycket att säga. En regering och en riksdagsmajori-

tet skall självfallet ha rätt att driva igenom beslut i enlighet med den politiska övertygelse man har – så länge man håller sig inom de regler som är givna i grundlag eller annan lag för beslutsfattandet. Men vad man måste kräva är att majoriteten respekterar dessa regler, att man tillfredsställande kan förklara sina förslag och att det finns ett sådant beredningsunderlag att även utomstående kan göra en på fakta grundad värdering.

Riksdagen har det slutliga ansvaret för besluten. Det minsta man kan begära är att när t. ex. en lag lämnar detta hus, lagförslaget har beretts på ett sådant sätt att såväl anhängare som motståndare till beslutet kan redovisa beslutets innehåll.

Olika myndigheter är satta att verkställa de beslut som fattas i riksdagen. Inte så sällan blir det upphetsade debatter även här i riksdagen om myndigheternas sätt att fullgöra denna uppgift. Det är naturligtvis bra att myndigheternas agerande utsätts för en kritisk granskning – de är ingalunda felfria. Men många gånger sätts myndigheterna i en nästan omöjlig situation, när de skall fatta konkreta beslut med anledning av lagar som passerat riksdagen. De beslut som riksdagen har fattat eller det beslutsunderlag som finns ger inte tillräcklig ledning. Därmed riskerar man dels att myndigheternas beslut går emot vad som möjligen avsetts med riksdagsbeslutet, dels att myndigheterna tvingas att själva avgöra ärenden på eget bevåg, utan att kunna finna relevant stöd i riksdagsbeslutet.

Jag tillhör inte dem som tror att vi vare sig i detta eller i något annat avseende kan få någon fullkomlig ordning. Men alla borde vara besjälade av ambitionen att göra besluten här i riksdagen så tydliga och så begripliga som möjligt.

Det är, fru talman, många beslut som den nuvarande regeringen och riksdagsmajoriteten har drivit igenom som med stort fog kan kritiseras i de aspekter som jag här tagit upp. I tidigare debatter i den här frågan har jag radat upp många exempel.

Man snickrar ihop ett förslag i kanslihuset och driver igenom det i riksdagen, ibland utan att ens låta lagrådet granska förslaget. I många fall, när lagrådet verkligen fått se på förslagen, har lagrådet med stort berättigande klagat i högan sky över att förslagen varit så dåligt förberedda och underlagsmateriallet så bristfälligt att lagrådet inte ansett sig kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra de granskningsuppgifter som grundlagen ålägger lagrådet.

De som sitter i lagrådet har hög juridisk kompetens, men de är inga allvetande gudomligheter ens de. Även de är för sin juridiska och författningsmässiga bedömning av framlagda förslag beroende av ett fullödigt utredningsmaterial och kunniga remissinstansers synpunkter. Det borde verkligen vara ett allvarligt memento för regeringen, när lagrådet – ett helt opolitiskt organ – gång på gång ser sig tvingat att komma med denna typ av allvarlig kritik mot regeringsförslagen. Men det verkar som om regeringen och riksdagsmajoriteten tar detta väldigt lätt – de låter sig inte hejdas utan går på som förut. Vi får ständigt nya exempel.

Jag har i tidigare debatter radat upp exempel som jag inte skall upprepa nu.

Men jag kan erinra om några händelser som nyligen har timat och som visar på brister i föreberedelsearbetet och att kunskapen om vad riksdagen beslutar inte har varit särskilt utbredd.

Vi har i höst här i riksdagen i olika omgångar haft en debatt om löntagarfondernas status. De som införde löntagarfonderna har inte kunnat förklara vad de är för någonting och hur de skulle stå i det svenska förvaltningssystemet. Kjell-Olof Feldt förklarade uppgivet i en debatt med mig tidigare i höst att fonderna var innovationer. Det har nu krävts en lång rad domstolsutslag för att få slutligt fastlagt att de är myndigheter och att således vanliga förvaltningsrättsliga regler gäller för dem. Nog borde man åtminstone kunna kräva att förslagsställarna, när de inrättar nya organ, som de dessutom anser vara mycket viktiga, vet vad det är för organ som inrättas och vilka regler som skall gälla för dem.

För 14 dagar sedan fattade riksdagen på regeringens förslag beslut om att inrätta en s. k. statsrådslönenämnd. Ingen har ännu lyckats nöjaktigt förklara var i förvaltningshierarkin denna nämnd befinner sig. Det är en beslutande nämnd. Är den över eller under regeringen? Är den över eller under riksdagen? Eller svävar den helt fritt bland stjärnorna?

I förra veckan drev regeringen igenom regler om nya fastighetsskatter och lånesubventioner som uppenbarligen ingen vet vad de innebär, hur de skall tolkas eller hur de kommer att slå. Det första förslaget till fastighetsskatter sågade lagrådet sönder och samman – det andra förslaget fick lagrådet för säkerhets skull inte ens se på. Förslaget hade inte utretts i traditionell mening, det hade inte synats av remissinstanser – det var en kanslihusprodukt.

Krav på ytterligare utredningar som ställdes i riksdagsutskotten vid det tillfället avvisades av majoriteten. De som ingick i majoriteten ville inte ens själva få hjälp med att komma till bättre insikt om vad de skulle besluta i kammaren.

Vi har i dag nyligen behandlat förslaget om förnyelsefonder. Det är ett förslag som inte har utretts i traditionell mening, ett förslag som inte har varit på remiss, ett förslag som inte har granskats av lagrådet. Likafullt har riksdagens majoritet nu beslutat att anta detta förslag.

Det är att beklaga att utskottens möjligheter att reparera åtminstone en del av regeringens försummelse på det här sättet beskärs. Det måste praktiskt taget alltid vara ett mer avsevärt men för alla som drabbas att en dålig lag passerar riksdagen än att beslutet skjuts upp kortare eller längre tid för att man skall kunna få underlag för att analysera, bearbeta och förbättra förslagen.

I det utskottsbetänkande som nu föreligger till beslut har vi tagit upp dessa frågor, ursprungligen i en centermotion. Motionen har avstyrkts av en utskottsmajoritet som består av socialdemokraterna och moderaterna. En för centern och folkpartiet gemensam reservation har lämnats.

Vi tycker från centerns sida – och jag utgår från att det också är folkpartiets uppfattning – att detta är mycket viktiga frågor. Vi bör sannerligen inte blunda för dem eller stryka med en ursäktande hartass över regeringens

agerande när det gäller att förbereda de beslut som vi slutligen har ansvar för här i riksdagen.

I slutet av den debatt som fördes om förnyelsefonderna förekom en hel del märkvärdiga yttranden. Vpk:s representant i den debatten, Lars-Ove Hagberg, sade att det man från den borgerliga sidan använde sig av var lagrådsremisser och andra formella hinder. Om Nils Berndtson, som är medlem av konstitutionsutskottet, är här, skulle jag gärna vilja fråga vad han tycker om en sådan karakteristik. Är lagrådsgranskningen, som vi lade ner mycken möda på att grundlagfästa för ett antal år sedan, att betrakta som en formell fint?

Sedan hörde jag att Kjell-Olof Feldt gick in i debatten. Han använde ungefär samma uttryck. De som var motståndare till förslagen använde finter och knep. Sade Kjell-Olof Feldt, med anledning av kraven på remiss till lagrådet av det förslag som varken hade utretts, remissbehandlats eller lagrådsgranskats. Det var alltså finter och knep, enligt finansministern. Han sade också att om man använde lagrådet för att ointetgöra beslut i riksdagen misskrediterade man institutet. Vad i all världen menade han med det? Lagrådet skall naturligtvis inte utnyttjas för att förhindra beslut i riksdagen. Lagrådet skall utnyttjas för att granska regeringens förslag till riksdagen innan de kommer hit. I den diskussion som fördes sedan sade Arne Gadd att han minsann i fortsättningen skulle medverka till att krav på lagrådsgranskning från utskottsminoritetens sida skulle tillgodoses. Han omvände sig tydligen under galgen.

Men, märk väl, i dessa formuleringar ligger en missuppfattning av hur lagrådsinstitutet skall användas. Regeln skall vara att ärendet är lagrådsgranskat när det kommer hit. Bestämmelserna om att t. o. m. en minoritet i utskottet har möjlighet att kräva att ett ärende skall lagrådsgranskas har kommit till som en säkerhetsventil, som man inte trodde att man skulle behöva tillgripa. Det skall alltså tillhöra undantagen att regeringen har försummat lagrådsgranskningen, och då skall riksdagsutskotten kunna rycka in och reparera den skada som har åstadkommit.

Jag skulle kunna fortsätta den här debatten en god stund, men det kan räcka med det jag har sagt nu. Jag tycker att redan det jag har sagt, fru talman, verkligen visar att de krav och synpunkter som vi för fram i vår reservation är väl värda att beaktas om lagstiftningens kvalitet och riksdagens anseende som lagstiftare skall kunna upprätthållas.

Bakom den här reservationen står som sagt centerns och folkpartiets representanter. Jag lyssnade på fru talmannens inlägg om de här frågorna i debatten om fastighetsskatten. Jag har lyssnat på Lars Tobisson's inlägg om de här frågorna i debatten om förnyelsefonderna i dag, och jag måste säga att om det är någon konsekvens i de resonemang som dessa värderade ledamöter av kammaren har fört i just de här frågorna, måste ni i den kommande voteringen rösta med centerreservationen.

Nr 57

Tisdagen den
18 december 1984

Den statliga utredningsverksamheten

Tisdagen den
18 december 1984

Den statliga utredningsverksamheten

Anf. 111 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Det statliga utredningsväsendet har vid olika tillfällen utsatts för kritik, ofta en berättigad sådan. Det har gällt kostnaderna, det har gällt antalet utredningar, det har gällt sammansättningarna av dem, och det har inte minst gällt den tid de arbetat.

Resoluta finansministrar har också ingripit vid olika tidpunkter. Vi har den berömda Thorssonska kommittéslakten 1922 och finansminister Wohlins motsvarande slakt 1928. Även 1938 blev det en nedskärning av antalet kommittéer.

Jag vill också erinra om den kritik som kom från Göran C.O. Claesson i hans bok "Statens ostyriga utredande" 1972.

Reservanterna kritiserar nu från delvis andra utgångspunkter själva utredningsväsendet, särskilt att man efter 1982 i allt större utsträckning kommit att verkställa de nödvändiga utredningarna inom departement och ämbetsverk. Reservanterna efterlyser mer av beredningsarbete i parlamentariskt sammansatta utredningar.

De parlamentariskt sammansatta utredningarnas betydelse har växlat genom tiderna. Under 1920-talet – minoritetsparlamentarismens tid – spelade de parlamentariska utredningarna en stor roll, inte minst för kompromissarbetet. Från 1930-talet och fram till 1970-talet – i stort under majoritetsparlamentarismens skede – minskade betydelsen av de parlamentariska utredningarna. Under åren 1976–1982 – den borgerliga tiden – skedde en uppgång för det parlamentariska inslaget, och efter 1982 blev det på nytt annorlunda.

Konstitutionsutskottet uttalade 1983 att effektivitet och allsidig belysning i de flesta fall bäst tillgodoses i parlamentariskt sammansatta utredningar. Konstitutionsutskottet står fast vid detta, men anser också att man inte vill binda regeringen. Den bör från fall till fall avgöra vilken utredningsform som är den bästa att använda. Vi moderater ansluter oss till detta. Vi vill inte binda en regering vid en viss utredningsform – allra minst i en situation då vi kan hoppas att vi efter september nästa år kommer att få en ny regering. Då blir det ett veritabelt augiasstall som skall röjas upp, och då blir det nödvändigt med både effektivitet och skyndsamhet i beredningsarbetet. Men när det gäller frågor av principiell vikt finns det all anledning att hålla fast vid kravet på parlamentariska utredningar.

När det däremot gäller just beredningsförfarandet i många av de förslag som lagts på riksdagens bord, finns det all anledning att instämma i Bertil Fiskesjös kritik. Vi har också i ett särskilt yttrande fört fram våra betänkligheter mot tendenserna i regeringens beredningsförfarande. Alltför många ogenomtänkta, slarviga och hafsiga förslag har presenterats för riksdagen. Dessutom har det klart brustit när det gäller både remissbehandling och lagrådsgranskning. Däri har Bertil Fiskesjö alldeles rätt.

Men detta är dock något som kontinuerligt granskas av konstitutionsutskottet och sedan i vederbörlig ordning behandlas då dechargebetänkandet presenteras för riksdagen.

Avslutningsvis vill jag, fru talman, framhålla att noggrannhet, snabbhet

och effektivitet i beredningsarbetet måste kunna förenas utan att regeringen alltför starkt klavbinds av riksdagen. Vi moderater vill alltså inte binda regeringen vid en viss utredningsform, vilket vi anser att reservanterna vill göra. Däremot är vi beredda att instämma i kritiken mot regeringens bristande remissbehandling och mot bristerna i lagrådsgranskningen. Vi anser emellertid att vi kan återkomma till detta i dechargedebatten.

Anf. 112 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag är litet förvånad över Birger Hagårds inlägg. Han refererar till utskottsuttalanden som gjordes förra gången vi behandlade denna fråga. Dessa uttalanden av utskottsmajoriteten var då lika allmänt välvilliga som nu. Vad Birger Hagård kunnat konstatera är att dessa uttalanden inte haft någon effekt; regeringen har inte brytt sig om detta, och då får man ta till skarpare och klarare ord.

Sedan har vi som pärlor på ett pärlband haft alla dessa dåligt beredda förslag med försummade utredningar, med försummad remissbehandling och med försummad lagrådsgranskning.

Jag är verkligen förvånad över att Birger Hagård inte kan instämma i våra krav sådana de är uttryckta i reservationen, särskilt med hänsyn till de uttalanden som andra moderata ledamöter av denna församling har gjort i dag och tidigare. Det verkade å andra sidan på mig som om Birger Hagård på något vis vill tolerera den nuvarande ordningen för att kunna ursäktas om en eventuell kommande annan regering skulle bete sig på samma sätt. Han sade att här krävs minsann snabba beslut, effektivitet och skyndsamhet. Ja, det beror ju på hur svåra frågorna är. Om det nu skulle bli något slags gemensam borgerlig regering, skall vi inte bete oss på samma sätt som denna regering har gjort. Det hoppas jag att Birger Hagård är ense med mig om. Om jag sitter i konstitutionsutskottet med en sådan ny regering, kommer jag att vara precis lika kritisk mot den som jag har varit mot den socialdemokratiska regeringen.

Det gäller, Birger Hagård, den slutliga lagstiftningsprodukten, som skall ut från detta hus och tillämpas av domstolar och förvaltningsmyndigheter och som alla människor i vårt land skall rätta sig efter. Det gäller ytterst omvårdnaden om allmänheten. Det finns som regel inget skyndsambetskrav som kan ursäktas beslutshetsen.

Anf. 113 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Nej, Bertil Fiskesjö, vi är nog i stort sett överens när det gäller de centrala punkterna. Dock sönderfaller reservationen såvitt jag förstår i två delar. Den ena delen kritiserar med all rätt bristerna i beredningen både när det gäller remissbehandling och när det gäller lagrådsgranskning. I det sammanhanget är vi helt överens, även om jag vill påpeka att det finns möjligheter att komma tillbaka till detta i själva dechargegranskningen.

Den andra delen, där reservanterna vill trycka på att de parlamentariskt sammansatta utredningarna nästan skall vara den normala beredningsformen, vill vi emellertid inte riktigt instämma i. Vi anser att det kan vara

nödvändigt att finna andra beredningsformer. Man kan såsom den nuvarande regeringen gör arbeta med utredningar inom departement och ämbetsverk eller också hitta andra lösningar. Självfallet utgår jag från att det inte får bli fråga om det hafs och slarv som utmärker den nuvarande regeringen. Det trodde jag emellertid var en självklarhet som inte behövde påpekas.

Anf. 114 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag känner inte igen Birger Hagårds beskrivning av vad reservationen innehåller. Vi säger där att det när det gäller viktiga frågor är nödvändigt att arbetet sker i utredningar, där olika åsiktsriktningar och intressen i samhället är representerade. Vi betonar starkt effektivitetskravet och har ingenting emot att det går snabbt. Men arbetet skall göras noggrant – det är själva poängen – och under så stor insyn som möjligt från så många grupper som möjligt.

Utredningar behöver inte ta en förfärlig tid. Jag har själv suttit i en utredning, som sysslade med mycket komplicerad materia. Vi var klara på sex månader. Det är fråga om vilka resurser man satsar och hur man kan engagera utredningens ledamöter.

Utredningen skall gå på remiss. Själva remissförfarandet är enligt min mening oerhört viktigt för att få in relevanta synpunkter från kunniga instanser i samhället och för att få till stånd en allmän debatt.

Om jag granskar de allmänna synpunkter som moderater här i kammaren har framfört samt Birger Hagårds synpunkter, kan jag inte finna att det i reservationen finns någonting som kan stöta bort er.

Jag var tidigare närmast benägen att se det som en blunder att ni inte var med på reservationen, men efter Birger Hagårds energiska försvar för att ni inte är med på den förstår jag att det i varje fall var en övertänkt blunder.

Anf. 115 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Vad vi moderater gör är alltid övertänkt. I reservationen finns det uttryckssätt som kan vara besvärliga att ansluta sig till: "I effektivitetskravet ingår också att ämnet blir föremål för en allsidig belysning. Detta sker enligt utskottets mening bäst i parlamentariskt sammansatta utredningar."

Det är den klavbindningen som vi inte vill vara med om. Vi vill lämna större frihet för en regering att välja den utredningsform som är bäst för stunden.

Anf. 116 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Bertil Fiskesjö återkommer i sin reservation och i sitt anförande till vad vi diskuterat vid flera tillfällen under de senaste åren. Så här i riksdagens final vill jag enbart notera att vi inom utskottet är betydligt mera eniga om att slå vakt om den traditionellt svenska beredningsmodellen än som kunde framgå av Bertil Fiskesjös anförande. Jag upplever hans beskrivning av den nuvarande socialdemokratiska regeringens intentioner som en karikatyr.

Bertil Fiskesjö bör väl ändå inte ifrågasätta de socialdemokratiska

KU-ledamöternas ärliga vilja, då vi ställer oss positiva till parlamentarisk representation i kommittéerna, är för ett vidsträckt remissförfarande och bejakar lagrådets möjligheter att spela en roll på det lagtekniska området.

Jag bestrider påståendet i reservationen att regeringen skulle vilja att en allt större del av utredningsverksamheten skall försiggå internt i departementen och ämbetsverken. Den möjligheten bör hållas öppen, men den kommer inte att bli den dominerande delen av utredningsverksamheten, och det är den inte heller i dag.

Beträffande regeringens inställning i övrigt vill jag påpeka, såsom också Birger Hagård gjort, att när regeringen tar ställning till om det skall bli lagrådsremiss eller ej befinner den sig alltid under lupp vid konstitutionsutskottets granskning. Det är därför meningslöst att komma med något tillkännagivande till regeringen under detta avsnitt. Varje regering vet ju att konstitutionsutskottet bevakar dess sätt att följa reglerna beträffande beredningsprocessen.

Med denna motivering yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 117 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag skulle vara glad om den beskrivning som Olle Svensson ger vore rättvisande, men det är den inte. Vi har ju fått det ena fallet efter det andra här i kammaren som har vållat mycket stor debatt, där man just har ifrågasatt om frågorna varit tillräckligt beredda.

Lagrådet har gång på gång sagt sig icke kunna fullfölja de uppgifter som rådet är ålagda i grundlagen, därför att det underlagsmaterial som regeringen har presenterat är för dåligt. Det är vad som står i det ena lagrådsyttrandet efter det andra. Hur i all världen kan man då säga att regeringen lever upp till de krav som författningen ställer på noggrann utredning av de ärenden som skall komma till riksdagen?

Sedan säger Olle Svensson att åtminstone i KU ser vi till att lag och ordning följs. Ja, i stort sett. Jag måste säga att konstitutionsutskottet är ett anständigt utskott. Men det finns undantag.

När den socialdemokratiska regeringen för ett par år sedan i stor hast på L.O:s beställning ville genomföra rätt till avdrag på skatten för fackföreningsavgifter, var det ett förslag som inte hade utretts, som inte hade remissbehandlats och som inte hade lagrådsgranskats. Då bad vi som utgjorde minoriteten i utskottet att åtminstone lagrådet och datainspektionen, eftersom det fanns integritetsaspekter i ärendet, skulle få se på det. Men se, det var stopp! Inte ens konstitutionsutskottet, som ju annars är ett hyggligt och hederligt utskott, kunde fungera under den majoritet som nu bestämmer i utskottet.

När det gäller krav på ytterligare utredning och på lagrådets hörande bör majoriteten vara mycket lyhörd för minoriteten. Det är i allas intresse. Tidpunkten när ett förslag framläggs kan inte få vara avgörande för hur noggrann beredning av ärendet som görs. Den lagprodukt som kommer ut skall tillämpas på ett lika noggrant sätt, oavsett om regeringen har haft

bråttom eller ej. För den skull kan inte skyndsamhetsmomentet vara avgörande, utom i ett litet antal fall när Hannibal står utanför portarna! Det är, som jag sade, i regel ett mycket större men för allmänheten att en obegriplig och svårtillämplig och i många avseenden olämplig lagprodukt kommer ut än att ställningstagandet något skjuts på framtiden, för det är den saken det rör sig om i de allra flesta fall.

Anf. 118 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Såsom Bertil Fiskesjö själv medgav kommer dessa frågor att bli föremål för granskning i konstitutionsutskottet. Därvid har man att ta hänsyn till riksdagsordningens bestämmelser, som innebär inte bara skydd för minoriteten, utan också garantier för att majoriteten inte skall få hinder på grund av ovidkommande omständigheter.

Jag tycker att Bertil Fiskesjöes nattiné-monolog härmed kunde upphöra. Vi får möjlighet att återkomma i frågan.

Anf. 119 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag ber först att få yrka bifall till reservationen – jag minns inte om jag gjorde det förut.

Det är inte så att riksdagen skall sabotera beslutsfattandet. Vi skall självfallet fatta beslut. Men det enklaste sättet att hindra att det uppkommer frågor om fördröjning av beslut är att regeringen på förhand ser till att ärendena är så utredda att vi inte behöver diskutera ytterligare insamlande av material eller remiss till lagrådet.

Som jag sade i mitt inledningsanförande är det primärt regeringen som är ålagd att höra lagrådet, innan frågan går till riksdagen.

Bestämmelsen om minoritetens rätt i utskottet har tillkommit som en säkerhetsventil. Tanken är inte att den skall behöva tillämpas och åberopas ideligen.

Anf. 120 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Bara en anmärkning. Visa litet tecken på självvranssakan, Bertil Fiskesjö! När ni talar om dåliga lagar och dåligt beredda lagar kan det också bygga på politiska värderingar. Jag tror detta gäller vare sig vi eller ni är i regering resp. opposition. Låt oss i stället få den mera breda undersökning som konstitutionsutskottets granskning kommer med hellre än dessa svepande omdömen att just socialdemokratin skulle bereda ärendena särskilt dåligt. Låt oss göra jämförelsen med ett större material och litet mera objektivt än Bertil Fiskesjö har gjort här i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 73 för reservationen av Bertil Fiskesjö m. fl.

14 § Slopad kommunal taxering av juridiska personer

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1984/85:23 om slopad kommunal taxering av juridiska personer (prop. 1984/85:70), m. m.

Anf. 121 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Riksdagen beslöt i våras att avskaffa den kommunala beskattningen av juridiska personer. I den proposition som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 23 tar man upp de praktiska konsekvenserna av det beslutet. Det gäller alltså avskaffandet av den kommunala taxeringen av juridiska personer. I princip råder det enighet om det som föreslås i propositionen. Det finns emellertid några viktiga invändningar. Dessa är redovisade i de reservationer som fogats till utskottets betänkande.

Beslutet om att avskaffa den kommunala beskattningen av juridiska personer innebär att juridiska personer kan kvitta underskott i en förvärvskälla i en kommun mot överskott i en förvärvskälla i en annan kommun. Så har tidigare inte varit fallet. Däremot kommer exempelvis näringsverksamhet bedriven av enskilda personer eller handelsbolag i fortsättningen inte att kunna kvittas, som tidigare varit fallet. Därigenom skapas en bristfällig neutralitet, vilket inte är acceptabelt. Det finns alltså all anledning att se till att enhetlighet skapas i fråga om kvittningen av underskott mellan olika kommuner. Mot den bakgrunden bör riksdagen självfallet besluta om ett slopande av det förbud mot kvittning som i dag finns. Detta behandlas i reservation nr 1.

Vidare försvinner garantibeskattningen för de juridiska personerna. Garantibeskattningen är en kvarleva från den tid då beskattningen i stor utsträckning byggde på en fastighetsbeskattning. Garantibeskattningen har väldigt liten praktisk och ekonomisk betydelse för våra kommuner. Den har, som sagt, avskaffats för de juridiska personerna i och med propositionens förslag. Men den finns fortfarande kvar för fysiska personer. Alldeles bortsett från det faktum att garantibeskattningen inte längre har någon praktisk betydelse skapas också härigenom en bristfällig neutralitet, så till vida att fysiska personer i fortsättningen har den här belastningen medan juridiska personer inte har en sådan. Det behövs inte heller, som jag sade tidigare, för att garantera kommunerna ett stabilt skatteunderlag. Detta behandlas i reservation nr 2.

Principen bakom förändringen för juridiska personer är att den kommunala beskattningen skall tas bort. Men skattebelastningen skall inte ändras. Man har emellertid i propositionen gjort avsteg från denna princip i ett par avseenden. Om man gör en matematisk beräkning av den nuvarande skattebelastningen för livförsäkringsbolag, kommer man fram till att den statliga skattesats som skall gälla efter det att den kommunala beskattningen avskaffats, bör vara 37 %. Regeringen föreslår att den skall vara 40 %. Detta är enligt de grundläggande principer som man avser använda sig av felaktigt.

Det är f. ö. rätt intressant att när regeringen i detta avseende vill skapa enhetlighet går man alltid uppåt – inte neråt. Man föreslår 37–40 %, inte

Nr 57

Tisdagen den
18 december 1984

*Slopad kommunal
taxering av juridiska
personer*

*Slopas kommunal
taxering av juridiska
personer*

37–35 eller 37–30 %, vilket kunde vara intressant i och för sig, men med den regering vi har är det naturligtvis omöjligt. Den vill ju höja skatterna i stället för att sänka dem.

Man har också när det gäller allmännyttiga stiftelser, kyrkor och ideella föreningar föreslagit en faktisk skatteökning. De skall också enligt förslaget beskattas med en skattesats på 40 %. De har tidigare haft en skattesats på ca 30 %. Det är en kommunalskatt som har varit för handen. Förslaget innebär mycket kraftiga skattes kärpningar för allmännyttiga stiftelser, kyrkor och ideella föreningar, vilket vi tycker är helt orimligt. Detta behandlas i reservationerna 3 och 4.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4, och 5.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 122 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 23 behandlas frågan om slopandet av kommunal taxering av juridiska personer. Redan i våras beslöt riksdagen att den kommunala beskattningen av juridiska personer skulle upphöra fr. o. m. inkomståret 1985. I proposition nr 70 föreslås att taxeringen till kommunal inkomstskatt skall slopas för juridiska personer utom för dödsbon. Sålunda blir denna grupp endast föremål för statlig inkomstskatt.

Samtidigt upphör garantibeskattningen av juridiska personers fastighetsinnehav. I samband härmed sker en förändring av skattesatsen så att den i huvudsak överensstämmer med nuvarande skattesats.

På vissa områden passar regeringen på, trots uttalanden om att ingen skattes kärpning skall inträffa, att ändå skärpa skatten på mellan 10 och ända upp till 33 % mot vad som gäller nu. Vidare blir det så att vitt skilda regler kommer att gälla beroende på i vilken företagsform företaget drivs.

Som framgår av de till betänkandet fogade reservationerna har de icke-socialistiska partiernas representanter i skatteutskottet inte kunnat acceptera dessa orättvisor. I reservation 1 berörs den olika behandlingen av företag, beroende på företagsformen.

Drivs företaget i form av juridisk person öppnas möjlighet för kvittning av underskott i en kommun mot överskott i en annan kommun. Drivs företaget däremot som enskild firma är denna möjlighet utesluten. Det är orimligt att företagsformen skall vara avgörande. Vi reseranter anser att det är en skyldighet för regeringen att snarast se till att lika regler skall gälla för alla företag – oberoende av företagsform.

I reservation 3 berörs livförsäkringsbolagens skatteregler. Trots att det här är klart fastslaget att skatteuttaget skulle vara 37 %, om man vill följa nuvarande skatteregler, föreslår regeringen 40 % i skatteuttag. Som skäl anförs enkelheten. Det är ett svagt argument. Svårigheten med en procentsats på 37 är i det närmaste obefintlig. Motivet är inte praktiska svårigheter utan en strävan att också här skärpa beskattningen.

Ännu värre är det för stiftelser, kyrkor och ideella föreningar, där man utan annan motivering än att förenkla höjer skatteuttaget med 33 % eller från 30 till 40 %. Riksdagen har tidigare i år beslutat om en lättnad i beskattningen av ideella föreningar. Att nu – på grund av en ändring i beskattningsgrunderna för juridiska personer – utan någon verklig motive- ring höja skatten med 33 % är orimligt. Vi reser vanter kan inte acceptera en sådan hänsynslös skatteskärpning.

I ett särskilt yttrande har uttalats oro för den risk som propositionens förslag innebär, därigenom att stat och kommun undantas från beskattning. Konkurrensförhållandet mellan å ena sidan kommunala och statliga företag och å andra sidan enskilda företag kommer att förändras. Nu har regeringen uppmärksammat denna risk. Utskottet har understrukit betydelsen av att regeringen noga övervakar denna fråga och vidtager de åtgärder som kan bli erforderliga. I och med detta uttalande har vi nöjt oss med att i det särskilda yttrandet understryka vikten av att denna fråga noga följs.

Beträffande garantiskatten har utskottet ansett att den fråga som tas upp i centermotionen ligger något utanför vad utskottet egentligen hade att behandla. Med hänsyn till detta skall jag inte förlänga debatten i dag. Jag avstår därför från att vidare kommentera den delen av vår motion.

Herr talman! Med vad jag nu har sagt yrkar jag bifall till reservationerna 1, 3 och 4.

Anf. 123 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Folkpartiet har ställt sig bakom beslutet att den kommunala beskattningen av juridiska personer skall upphöra fr. o. m. inkomståret 1985. Eftersom den proposition som vi behandlar i betänkande 23 är en följd av att nämnda beskattning slopas, ställer vi oss också i huvudsak bakom denna.

I propositionen sägs att övergången till en enhetlig inkomsttaxering inte syftar till att förändra skattebelastningen för de juridiska personerna inbördes eller jämfört med andra skattskyldiga. Genomförs förslagen kommer dock skattehöjningar att ske. Även konkurrensvillkoren mellan olika typer av näringsidkare kommer att påverkas.

Aktiebolag och ekonomiska föreningar skall i fortsättningen enbart betala statlig skatt. De kommer därför att kunna kvitta underskott i en kommun mot överskott i en annan. Sådan kvittningsrätt kommer emellertid inte att föreligga för näringsverksamhet som bedrivs i form av handelsbolag eller enskild firma. Även dessa kan givetvis ha verksamhet i mer än en kommun.

Konsekvenserna blir således att lagstiftningen skapar en snedvridning i konkurrensvillkoren mellan olika näringsidkare beroende på vilken företagsform man använder sig av. Folkpartiet anser att möjligheterna till kvittning måste vara desamma oavsett företagsform.

Vi begär därför i reservation 1 – till vilken jag yrkar bifall – att regeringen skyndsamt lägger fram förslag om slopande av förbudet att kvitta underskott i en kommun mot överskott i en annan.

Herr talman! Genomförs de föreslagna skattesatserna kommer följden att bli en skattehöjning. Detta vill vi från folkpartiets sida inte acceptera.

*Slopas kommunal
taxering av juridiska
personer*

Skattesatsen för aktiebolag och ekonomiska föreningar föreslås bli 52 %. I dagsläget varierar ju skattesatsen mellan ca 50 % och 55 % beroende på olika kommunalt uttag. Vissa juridiska personer får därmed en höjd skatt medan andra får en sänkt. Från folkpartiets sida godtar vi den enhetliga skattesatsen på 52 %.

För livförsäkringsbolag föreslås skatten bli 40 %. Detta innebär en skattehöjning som i slutändan drabbar försäkringstagarna. Någon närmare motivering till höjningen av skattesatsen ges inte i propositionen. Det står bara: "En viss höjning av skattesatsen framstår därför som motiverad."

Då, som jag nyss sade, skattehöjningen i förlängningen drabbar försäkringstagarna kan vi inte instämma i detta.

Folkpartiet anser sålunda att skattesatsen skall sättas till det uttag som en strikt matematisk omräkning skulle ge, dvs. 37 %.

Jag yrkar därför bifall till reservation 3. Även den skattesats som föreslås för vissa ideella föreningar, kyrkor och allmännyttiga föreningar innebär en skatteskärpning. Folkpartiet anser inte att en sådan skatteskärpning är motiverad för dessa skattskyldiga, och vi vill därför att skattesatsen sätts till 30 %.

Herr talman! Som en konsekvens av vad jag anfört yrkar jag slutligen bifall också till reservationerna 4 och 5.

Anf. 124 RUNE CARLSTEIN (s):

Herr talman! Utskottet är enigt vad gäller huvudprincipen att den kommunala taxeringen av juridiska personer skall tas bort och ersättas av en statlig skatt. I tre motioner från de borgerliga partierna har vissa detaljfrågor tagits upp. Det har resulterat i ett antal reservationer, som har fogats till utskottets betänkande.

Jag skall i korthet kommentera utskottsmajoritetens ställningstagande i de frågor som har förorsakat reservationerna.

Den första reservationen gäller underskottsavdragen.

De nu gällande bestämmelserna förändras helt när det gäller kvittningsmöjligheterna för juridiska personer. Nuvarande regler upphör, och det blir kvittningsmöjligheter oavsett i vilken kommun verksamheten bedrivs; därmed förenklas såväl taxerings- som kvittningsförfarandet. Fysiska personers kvittningsmöjlighet mellan verksamheter bedrivna i olika kommuner berörs ej av det nu föreliggande förslaget.

Reservanterna föreslår att regeringen skyndsamt kommer med ett förslag som slopar kvittningsförbudet även för fysiska personer. Reservanterna hänvisar till att det blir olika regler för verksamheten beroende på om den bedrivs exempelvis i handelsbolag eller i aktiebolag.

Utskottsmajoriteten hänvisar till att de speciella problem som rör delägare i handelsbolag, gruvbolag och partrederier som taxeras som fysiska personer, faller inom 1980 års företagskattekommittés utredningsuppdrag.

Vidare innebär den modell till företagsbeskattning som utredningen har utt på remiss att frågan om kvittningsförbud kan lösas på ett sådant sätt som förutsätts i motionerna och i reservationen. Utskottsmajoriteten anser därför

*Slopad kommunal
taxering av juridiska
personer*

att det finns anledning att avvakta kommitténs förslag och ta ställning när ett sådant förslag föreligger.

I reservation 2, vilken har avlämnats av de moderata ledamöterna, behandlas garantiskatten. Även garantiskatten slopas när det gäller de juridiska personerna och ersätts av statsskatt. Reservanterna vill ha en utredning om slopandet av garantiskatten även för fysiska personer.

Här är det så att garantiskatten ingår som ett led i bostadsbeskattningen. Den beaktas vid utformandet av bostadssubventionerna. Därför kräver ett slopande av garantiskatten för fysiska personer ingående överväganden, som också måste sättas i samband med bostadspolitikerna i övrigt.

Reservationen om ett slopande av garantiskatten synes närmast vara motiverad av önskemålet att uppnå större rättvisa mellan företagsformer.

Nu är det så att garantiskatten är effektiv endast om garantibeloppet överstiger nettointäkten av förvärvskällan. Därför har inte garantiskatten en avgörande betydelse för val av företagsform. Dessutom är såväl bostadskommittén som 1980 års företagsskattekommitte oförhindrade att ta upp frågan i sitt utredningsarbete. Vi anser därför att det inte behövs någon ny utredning.

I reservationerna 3 och 4 behandlas skattesatserna för livförsäkringsbolagen och för allmännyttiga stiftelser, kyrkor och ideella föreningar.

I propositionen föreslås två skattenivåer, dels 52 % för aktiebolagen, ekonomiska föreningar och familjestiftelser, dels 40 % för övriga juridiska personer.

Reservanterna anser att skattesatsen för livförsäkringsbolagen borde sättas till 37 % och för allmännyttiga stiftelser, kyrkor och ideella föreningar till 30 %.

Det är riktigt att en matematisk framräkning av skatten för livförsäkringsbolagen ger till resultat en skattesats på 37 %. Nu är det så att skattesatsen för livförsäkringsbolagen har satts med hänsyn till att bolagen beskattas i försäkringstagarnas ställe. Räknar man om skattesatsen i dag är det befogat med en uppräknad av skatten. Det kan därför inte vara ur vägen att justera denna till 40 %.

När det sedan gäller allmännyttiga stiftelser, kyrkor och ideella föreningar bestrider inte utskottet att 40 % skatt kan leda till en viss höjning av skatten i alldeles speciella fall. Det blir lättnader i form av slopad garantiskatt och vidgade möjligheter att utnyttja rätten till underskottsavdrag. Den nyligen beslutade höjningen av grundavdraget upp till 15 000 kr. för ideella föreningar torde också mildra skatteeffekterna. Praktiska skäl talar för att man har en enhetlig skattesats.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3 (underskottsavdragen för fysiska personer)

Utskottets hemställan bifölls med 177 röster mot 148 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl.

*Kollektiv sakför-
säkring med obli-
gatorisk anslutning*

Hans Nyhage (m) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 4 (garantibeskattningen för fysiska personer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (livförsäkringsbolagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (allmännyttiga stiftelser, kyrkor och ideella föreningar m. fl.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Kollektiv sakförsäkring med obligatorisk anslutning

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1984/85:11 om koncession för försäkringsrörelse (prop. 1984/85:77).

Anf. 125 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 11 om koncession för försäkringsrörelse behandlas en proposition i ämnet samt två motioner från den allmänna motionstiden.

Propositionen bygger på förslag från försäkringsverksamhetskommittén, vilken tillsattes av den borgerliga regeringen 1979. Enligt propositionen skall tillstånd till ny eller utvidgad försäkringsrörelse ges utan att – som nu är fallet – behovet av rörelsen prövas. I samband därmed ändras genom motivuttalanden gränsdragningen mellan försäkringsrörelse och annan verksamhet.

Ett enhälligt näringsutskott tillstyrker detta förslag. Näringsutskottet tillstyrker också – likaledes enhälligt – en fempartimotion av Knut Wachtmeister m. fl. enligt vilken det bör utfärdas regler som medför att yttranden av försäkringsbolags medicinska rådgivare normalt blir tillgängliga för den försäkringstagare som berörs. Utskottet gör ett tillkännagivande till regeringen av den innebörden.

När det däremot gäller den andra motionen har inte utskottet kunnat enas. Motionärerna, Sonja Rembo och Britta Hammarbacken, föreslår att en förutsättningslös utredning skall göras beträffande kollektiva, obligatoriska försäkringar. Utskottsmajoriteten konstaterar att redan verkamma kommittéer skall pröva frågan och föreslår därför ingen åtgärd från riksdagens sida.

I en borgerlig trepartireservation ges en kritisk bedömning av detta slags

Kollektiv sakförsäkring med obligatorisk anslutning

försäkringar. Riksdagen bör anser vi reserverna, i ett särskilt uttalande till regeringen kraftigt understryka vikten av att alla de problem som tas upp i motionen blir grundligt behandlade.

De fackliga organisationerna har, sägs det i motionen, på senare år i ökande utsträckning börjat engagera sig i försäkringssammanhang som inte har anknytning till anställningen och arbetsplatsen. Hit hör grupplivförsäkringar och s. k. fritidsförsäkringar eller trygghetsförsäkringar. På senare tid har också, anför motionärerna, obligatoriska, kollektiva försäkringar börjat uppträda på sakförsäkringsområdet.

I vissa fall är det omöjligt för den enskilde fackföreningsmedlemmen att överblicka hur mycket olika förmåner kostar. Medlemmarna har ingen utträdes- eller reservationsrätt. Ett långtgående engagemang från de fackliga organisationerna i medlemmarnas privatekonomiska förhållanden innebär, eftersom ett utträde ur organisationen är orimligt, ett icke acceptabelt ingrepp i medlemmarnas personliga integritet. En uppenbar risk för dubbel-försäkring föreligger.

Genom att de berörda kollektiven är heterogena sätts sedvanliga försäkringsekonomiska regler ur spel. En stor del av försäkringsmarknaden undandras sedvanliga konkurrensvillkor. Om alla fackliga organisationer kollektivt och obligatoriskt täcker sina medlemmars normala försäkringsbehov i ett eller möjligen två försäkringsbolag får den minoritet som står utanför arbetsmarknaden mycket svårt att täcka sitt försäkringsbehov till rimliga kostnader.

Konsekvenserna av att större delen av befolkningens försäkringsbehov förvaltas enligt fackliga i stället för sedvanliga försäkringsekonomiska principer är oklara. En kartläggning av t. ex. fackliga medlemmars försäkringssituation genom datasamkörning av medlemsregister med försäkringsregister bör inte få förekomma utan den enskildes uttryckliga samtycke. Kollektiva försäkringar, tecknade av fackliga organisationer, omfattas nämligen inte av konsumentförsäkringslagen.

I motionen pekas på konkreta exempel på händelser som föranlett motionen. Sonja Rembo kommer i ett senare anförande att redovisa detta. För egen del vill jag belysa problemställningen genom att citera ur en cirkulärskrivelse från Svenska kommunalarbetsförbundets avdelning nr 50, där det sägs så här:

”Förbundet vill försöka samordna alla avdelningsförsäkringar så att alla medlemmar har samma försäkring, oavsett vilken avdelning de tillhör. Vår avdelning har beslutat ansluta oss till den av förbundet rekommenderade försäkringen --- Alla medlemmar ansluts till den nya försäkringen utan inträdesanmälan. Om Du inte vill vara med i försäkringen, kan Du anmäla detta --- Maka eller make till gift medlem ansluts automatiskt till försäkringen om inte reservation för den delen sänds till avdelningen --- Ogifta medlemmar med sammanboende måste anmäla den sammanboende som medförsäkrad --- Enligt avdelningens beslut skall premien dras på lönen ---”

Herr talman! Här har Kommunalarbetsförbundet handlat fel. De

*Kollektiv sakför-
säkning med obli-
gatorisk anslutning*

vänder på saken. Den som vill ha en försäkning skall givetvis teckna en. Här måste den som inte vill ha en försäkning meddela detta. Konsumenterna bör ju själva kunna få välja vilka försäkringar man vill ha och i vilka bolag man vill teckna dem.

Kommunals agerande är ett exempel bland många på hur facket tar sig allt större friheter. Det är också ett exempel på hur arbetarrörelsen inte går i takt. Ledande socialdemokrater talar om större frihet. Men detta rimmar illa med Kommunals sätt att teckna försäkringar. I stället för att individens frihet ökar, så minskar den. Det myckna talet om ökad frihet är inte trovärdigt, när sådana här händelser tillåts passera. Ett annat exempel på Kommunals agerande kan tas från avdelning 43. Man satte för en tid sedan upp en affisch vid ett centraltvätteri på vilken man kallade till information i företagets matsal. Även denna gång gällde det försäkringar i Folksam, naturligtvis. På plakatet stod: ”– – – alla måste närvara.” och ”Vid frånvaro löneavdrag.”

I de här fallen blir alla som inte säger nej automatiskt försäkringstagare hos Folksam. Samma sak gäller fackmedlemmars make/maka. De som inte hör av sig har också gått med på att premien dras från lönen.

Det finns således goda skäl för motionskravet på en allsidig utredning av de samhällsekonomiska och civilrättsliga konsekvenserna av ett omfattande system med kollektiva, obligatoriska försäkringar, liksom sammanhängande integritetsproblem och de föreningsrättsliga frågorna.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till den reservation som fogats till betänkandet.

Anf. 126 TAGE SUNDKVIST (c):

Herr talman! Sten Svensson har i sitt anförande redogjort för utskottets behandling av detta ärende, och jag skall nöja mig med några korta synpunkter i anledning av den reservation som är fogad till betänkandet.

Reservationen behandlar de kollektiva sakförsäkringar med obligatorisk anslutning som nu börjar uppträda på försäkringsmarknaden. I motionen från Sonja Rembo och Britta Hammarbacken, som ligger som bakgrund för reservationen, krävs en förutsättningslös utredning av denna försäkringsform. Jag anser det kravet vara mycket befogat.

Om man skall tillämpa systemet med kollektiva sakförsäkringar – och det kan nog i vissa fall vara bra – anser jag att det är nödvändigt att ställa vissa krav för att skydda medlemmarna-försäkringstagarna. Jag skall redovisa ett par.

För det första måste medlemmarna ha rättighet att reservera sig mot beslutet att tillhöra försäkringsformen. Stor risk föreligger annars för att de blir dubbelförsäkrade, dvs. de får betala dubbla premier men får endast *en* ersättning vid eventuell skada.

För det andra är det nödvändigt att ett korrekt upphandlingsförfarande sker före försäkringsavtalets ingående. Skriftliga offerter från flera försäkringsbolag bör alltså föreligga.

De försäkringsavtal som diskuterats i massmedia under senare tid uppfyller inte dessa krav.

De krav som jag nu reser sammanfaller med vad försäkringsinspektionen, konsumentverket och näringsfrihetsombudsmannen fört fram i anslutning till de aktuella försäkringsavtalen.

Med hänsyn till försäkringstagarnas intressen anser jag det alltså vara mycket befogat med en utredning, innan man går vidare på vägen mot kollektiva sakförsäkringar. Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde Britta Hammarbacken (c).

Anf. 127 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag ber först att få yrka bifall till näringsutskottets hemställan.

Jag vet inte om det var den sena timmen som gjorde att Sten Svensson, som representant för moderaterna, var mer än vanligt negativ och ringaktande gentemot fackföreningsrörelsen. När moderaterna tar upp frågorna om facket, fackets rätt och fackets medlemmars rätt, finns det en tendens att gå in med detaljregleringar i en omfattning som gör att de regleringar som diskuteras inom marknadsekonomi fullständigt bleknar bort.

Efter att ha hört Sten Svensson skulle jag vilja fråga honom om det enligt moderaterna över huvud taget är tillåtet för fackföreningar att sluta kollektivavtal. Det verkar inte så när man lyssnar till honom.

Vi hävdar nog i det här landet att kollektiva lösningar många gånger är bra lösningar och bättre lösningar än de som kan uppnås i individuella fall. Hela fackföreningsrörelsens frammarsch och framgång i Sverige och det förtroende den har bland medlemmarna visar ju att så är fallet.

Det finns sedan lång tid tillbaka, Sten Svensson, kollektiva försäkringar som har varit oerhört betydelsefulla för fackföreningsrörelsens medlemmar och deras familjer.

Sten Svensson riktar mot fackföreningsrörelsen ett generalangrepp, som går ut på att alla beslut i fackföreningarna fattas över medlemmarnas huvuden, att medlemmarna inte har någonting att säga till om. Om en fackförening sluter avtal om en kollektiv sakförsäkring, skulle det alltså ha skett över medlemmarnas huvuden och mot deras vilja. Det är en förvrängning av hur fackföreningsrörelsen arbetar i detta land.

Vi har i utskottsmajoriteten inte alls denna uppfattning om fackföreningsrörelsen och dess rätt att sluta avtal om kollektiva sakförsäkringar. Vi konstaterar i själva sakfrågan att det för förbunden och deras medlemmar kan vara intressant att sluta avtal om sådana här sakförsäkringar på kollektiv basis, med eller utan reservationsrätt. Det är lämpligt att fackföreningarna själva avgör hur de vill ha det på den punkten. Vi kan som utomstående betraktare naturligtvis ha en och annan synpunkt på om avtalet skall vara med eller utan reservationsrätt.

Vi kan bara konstatera att exempelvis de kollektiva hemförsäkringar som det hittills har slutits avtal om – det är inte särskilt många och innebär inte den omvälvning som moderaterna i första hand tycks tro – har inneburit högst betydande sänkningar av försäkringspremierna i förhållande till vad försäk-

Kollektiv sakförsäkring med obligatorisk anslutning

ringstagarna får ut jämfört med en försäkring på individuell basis. Vi kan därtill lägga att för ett mycket stort antal fackföreningsmedlemmar, som av ett eller annat skäl har ett otillfredsställande försäkringskydd – ofta på grund av att pengarna räcker dåligt till – innebär de kollektiva försäkringarna en mycket betydande fördel, framför allt naturligtvis på personförsäkringsområdet.

Jag skulle vilja råda Sten Svensson och även i viss utsträckning Tage Sundkvist att tänka på att sådana här försäkringsavtal i första hand är någonting som fackföreningsrörelsen själv och dess medlemmar skall ta ställning till. Riksdagen skall inte lägga sig i den ena detaljen efter den andra.

När det gäller rent försäkringstekniska detaljer kan samhället och myndigheterna kanske komma in i bilden. Två utredningar arbetar f. n. med dessa frågor.

Vi som tillhör utskottsmajoriteten säger att vi ser stora fördelar med kollektiva försäkringar som en del av försäkringsmarknaden och att vi inte har någonting emot att de två utredningar som är i gång ser på de försäkringstekniska detaljerna. Det finns ingen motsättning här, utan vi förenar utredningskravet med den positiva synen på de kollektiva sakförsäkringarna.

Innan denna diskussion blev något inflammerad hade näringsfrihetsombudsmannen den klara, principiella uppfattningen att kollektiva sakförsäkringar innebär en positiv produktutveckling till gagn för försäkringstagarna inom fackföreningskollektivet.

Det är intressant att notera – om man skall gå in i detalj på de kollektiva hemförsäkringsavtal som har slutits – att när de privata försäkringsbolagen inte orkar med att konkurrera med ett kooperativt försäkringsbolag springer de till farbror staten och vill ha hjälp. Det vore bättre om de gav sig ut på marknaden och konkurrerade ordentligt.

Försäkringsbolagen börjar nu inse detta. Trygg-Hansa har kommit in i bilden med anbud, och det är så det skall vara. Det behövs inga pekpinna. Jag tror att den privata sidan kommer att erbjuda konkurrens på allvar, och den matchen ser vi alla fram emot. Det innebär att fackförbunden får ytterligare möjligheter att sluta bra avtal. Den diskussion som nu förs i vida svängar av de borgerliga reservanterna anser vi från utskottets sida vara klart överdriven. Vi vill understryka att kollektiva sakförsäkringar är något positivt som inte bör motarbetas från de borgerliga partiernas sida.

Med detta, herr talman, ber jag än en gång att få yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande nr 11.

Anf. 128 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Givetvis är kollektivavtal bra. Jag har inte hävdat någonting annat. Men kollektivanslutning till ett försäkringsbolag eller till ett politiskt parti är felaktigt. Det finns som bekant flera försäkringsbolag liksom det finns flera politiska partier, Lennart Pettersson.

Jag vill bara påminna om de synpunkter som bl. a. näringsfrihetsombudsmannen har redovisat i sitt remissyttrande till försäkringsinspektionen.

Näringsfrihetsombudsmannen anser det vara viktigt att man bereder möjlighet för olika konkurrerande företag att göra sig gällande. Så sker inte här, utan här finns en gemensam nämnare i alla de exempel vi har pekat på, nämligen försäkringsbolaget Folksam. Vad är det för fel på den ståndpunkt som jag hävdar, att medlemmarna själva skall välja vilka försäkringar man skall teckna och hos vilka bolag?

Jag tog i mitt anförande upp exemplet från avdelning 43 i Örebro, där man hade satt upp en affisch med budskapet att alla skulle samlas i matsalen på företaget. Observera, stod det på affischen, alla måste närvara. Vid frånvaro – löneavdrag. Mot den bakgrunden vill jag fråga Lennart Pettersson: På vilka grunder kan löneavdrag motiveras för dem som uteblir från informationen om försäkringar av ett enskilt försäkringsbolag? Ligger det i arbetsgivarens intresse att personalen genom sådana påtryckningar avbryter sitt arbete? Det skulle vara intressant att höra Lennart Petterssons syn på den frågan.

Anf. 129 TAGE SUNDKVIST (c) replik:

Herr talman! Jag vill påminna Lennart Pettersson om att jag i mitt anförande sade att den kollektiva försäkringsformen kunde vara bra. Jag kritiserade försäkringsformen och gav två exempel på hur man inte får utforma den. Då säger Lennart Pettersson att vi inte skall lägga oss i det här, det skall facket få sköta. Ja, i och för sig skall facket få sköta detta, men man bör väl ändå följa de spelregler som våra statliga myndigheter drar upp. Båda de krav som jag reste har även förts fram från försäkringsinspektionen, näringsfrihetsombudsmannen och konsumentverket. Skall vi negligera vad så tunga remissinstanser säger? De har sagt detta alldeles i dagarna. Jag frestas att läsa innantill vad näringsfrihetsombudsmannen sade beträffande utträdesrätten: "En försäkring utan utträdesrätt för individen i kollektivet är under sådana omständigheter enligt NO knappast godtagbar."

Beträffande upphandlingen säger NO:

"En ovillkorlig förutsättning för denna försäkringsform bör såsom NO anfört vara ett regelrätt upphandlingsförfarande som innebär konkurrens mellan försäkringsbolagen på lika villkor. Uppfylles ej detta villkor kan icke önskvärda strukturella effekter uppkomma."

Det är klart och tydligt att man kräver konkurrens på lika villkor. Det är precis vad jag kräver också, men det har man inte uppfyllt i det här fallet. I det aktuella fallet har det i dagarna visserligen kommit in en fullt korrekt offert från Trygg-Hansa. Men från Folksam kom det inte in någon offert, utan där hade man bara en muntlig förhandling. Då tycker jag inte att man har uppfyllt kravet på ett ordentligt offertgivande. Det tycker inte heller näringsfrihetsombudsmannen.

Anf. 130 LENNART PETERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Tage Sundkvist att jag givetvis noterat skillnaden mellan moderaterna och centerpartiet i denna fråga, och den skillnaden hälsar jag med tillfredsställelse. Tage Sundkvist säger att kollektiva försäkringar enligt hans uppfattning är fördelaktiga, men han vill ha vissa

Tisdagen den
18 december 1984

*Kollektiv sakför-
säkring med obli-
gatorisk anslutning*

villkor uppfylla. Det gäller exempelvis hur upphandlingen skall gå till. Han har vidare synpunkter på utträdesrätt och liknande.

Även om jag som sagt noterar skillnaden mellan moderaterna och centerpartiet tror jag att detta trots allt bottnar i en omyndighetsförklaring av facket och fackets medlemmar. Tage Sundkvist anser tydligen inte att fackföreningsmedlemmarna själva kan ta diskussionen om vad som är bra och dåligt för dem, om hur försäkringen skall vara utformad, om frågan om reservationsrätt eller icke reservationsrätt och om formerna för upphandling. Självfallet ligger det i fackförbundens och fackföreningsmedlemmarnas intresse att få en så billig försäkring som möjligt, och självfallet kommer de därför att sträva efter att få en upphandling som leder till det målet. Det behövs inga offentlighetsrättsliga pekpinnar i det avseendet. Att hävda att man måste lagstifta om sådana saker innebär att man underkänner den demokrati som finns inom fackföreningsrörelsen. Är det detta som är meningen med Tage Sundkvists inlägg ber jag verkligen att få beklaga den inställningen.

Utträdesrätten får alltid ses mot bakgrund av hur försäkringen tecknats och mot bakgrund av finansieringen. Medan det i en del fall är riktigt med en utträdesrätt, kan en sådan i andra fall vara ganska inaktuell för medlemmarna. Detta måste bedömas från fall till fall.

Om vi nu skall återgå till att analysera näringsfrihetsombudsmannens inställning och om vi bortser från försäkringsmässiga detaljer, måste det centrala ändå vara att näringsfrihetsombudsmannen säger att den kollektiva försäkringen i många fall innebär en produktutveckling som är till stor nytta för konsumenten-försäkringstagaren inom fackföreningsrörelsen. Det har också majoriteten i näringsutskottet tagit fasta på.

Anf. 131 TAGE SUNDKVIST (c) replik:

Herr talman! Jag beklagar här att Lennart Pettersson har så svårt att lyssna på vad andra människor säger. I mitt inledningsanförande konstaterade jag att jag reste dessa krav på medlemmarnas-försäkringstagarnas vägnar. Det är först när dessa båda krav blir tillgodosedda – och alla dessa instanser har ansett att de måste tillgodoses – som vi har tillvaratagit fackföreningsmedlemmarnas-försäkringstagarnas intresse i denna fråga. Det är först då de kan veta att de får försäkringar till rätta priser.

Anf. 132 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! När fackföreningarna väljer försäkringsbolag för medlemmarna, har man inte det förtroende för de enskilda individerna som Lennart Pettersson talar om. Det är väl bättre att man skapar ökade förutsättningar för de enskilda medlemmarna att själva välja.

Jag vill också påminna Lennart Pettersson om de två frågor jag ställde med anledning av avdelning 43:s affisch om att alla måste närvara vid informationen om försäkringar hos bolaget Folksam och att vid frånvaro löneavdrag skulle ske. Lennart Pettersson svarade inte på frågorna, men han har en replik kvar, och jag vill därför upprepa frågorna, eftersom han kanske inte lyssnade ordentligt. Frågorna löd:

På vilka grunder kan löneavdrag motiveras för den som uteblir från en information om försäkringar hos ett enskilt försäkringsbolag?

Ligger det i arbetsgivarens intresse att personalen genom sådana påtryckningar avbryter sitt arbete?

Anf. 133 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Tage Sundkvist är mycket angelägen om att ställa upp på fackföreningsmedlemmarnas sida för att hjälpa dem mot facket i en sådan här situation. Jag tror att Tage Sundkvist först bör ställa sig frågan om han över huvud taget är säker på att fackföreningsmedlemmarna behöver den typen av hjälp. Jag har nämligen den bestämda uppfattningen att fackföreningsrörelsen i detta land och dess medlemmar är tillräckligt mogna för att själva kunna avgöra dessa frågor. Bara när man kommer till vissa försäkringstekniska spörsmål, som nu också är under utredning, kan samhället behöva gå in. Låt fackföreningarnas medlemmar själva avgöra i övrigt när det gäller upphandling, vad försäkringen skall omfatta och i vilken situation det är bäst med reservationsrätt resp. inte reservationsrätt. I motsats till många andra institutioner i vårt samhälle är fackföreningsrörelsen en demokratiskt uppbyggd organisation. Där kan i längden inte existera någonting som inte har medlemmarnas förtroende.

Sten Svensson upprepade sina frågor. Jag kan inte kommentera dem med utgångspunkt i vissa utdrag ur en broschyr som Sten Svensson påstår sig ha. Det är lika bra att vi tar den diskussionen vid ett annat tillfälle.

Talmannen anmälde att Tage Sundkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 134 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Under det senaste dryga decenniet har vi fått en mycket snabb utveckling av marknaden för kollektiva försäkringar. Trots att vi har omfattande allmänna försäkringar har dessa ansetts behöva utökas med en flora av försäkringar för att öka arbetstagarnas trygghet i olika situationer.

Främst bland dessa är arbetsmarknadsförsäkringarna. Arbetsmarknadens parter har i förhandlingar överenskommit om att i ett av parterna bildat försäkringsbolag teckna tilläggsförsäkringar, som omfattar sjukdom, arbets-skada, avgångsbidrag, tilläggs pension och gruppliv. Försäkringarna betalas av arbetsgivarna och utgör således en del av anställningsförmånerna.

Utöver dessa avtalsbundna försäkringar har de fackliga organisationerna som en s. k. medlemsförmån tecknat trygghetsförsäkringar mot olycksfall på fritid och gruppliv. På LO-området är dessa försäkringar obligatoriska och saknar reservationsrätt för den enskilde medlemmen. Inom TCO-området är de med några få undantag fortfarande frivilliga.

Vad som har fått debatten om de obligatoriska, kollektiva försäkringarna att blossa upp är införandet av sakförsäkringar, där Elektrikerförbundet var först med sin hemförsäkring i Folksam. Sedan dess har Målarförbundet tecknat en hemförsäkring. Fler LO-förbund överväger en sådan försäkring.

Tisdagen den
18 december 1984

*Kollektiv sakför-
säkning med obli-
gatorisk anslutning*

En annan sakförsäkring som aktualiserats är motorfordonsförsäkring.

Jag vill slå fast, Lennart Pettersson, att kollektiva försäkringar många gånger kan erbjuda lämpliga lösningar för människor med ett likartat försäkringsbehov. De kan vara ett bra sätt att pressa kostnaderna. Den utveckling som nu äger rum mot en kraftig ökning av obligatoriska, kollektiva försäkringar för arbetstagare ger emellertid upphov till en rad frågor.

Vilka blir konsekvenserna för försäkringsmarknadens utveckling?

Vilka blir konsekvenserna för arbetstagarna?

Vilka blir de samhällsekonomiska konsekvenserna?

Redan det förhållandet att de avtalsbundna arbetsmarknadsförsäkringarna handhas av ett särskilt bolag innebär att de är undandragna konkurrens. Detta torde emellertid inte ha några negativa konsekvenser, under förutsättning att förvaltningen sker på strikt försäkringsmässiga grunder. För medlemmarna innebär det emellertid att en växande del av löneutrymmet tas i anspråk för försäkringarna.

De försäkringar som ingår som en medlemsförmån för fackliga medlemmar är, troligen till 100 %, tecknade i Folksam. Det finns skäl att tro att det från de fackliga organisationernas sida finns en medveten strävan att till Folksam samla medlemmarnas totala försäkringsinnehav. Facket ambitioner är ingalunda så oskyldiga som Lennart Pettersson hävdar. Det finns åtskilliga uttalanden från LO:s ledning och andra fackliga representanter i den riktningen. Vi har också i praktiken fått exempel på denna strävan.

Elektrikerförbundets hemförsäkning tecknades i Folksam utan någon som helst upphandling. Målareförbundet, som just nu är aktuellt, fick in anbud från två försäkringsbolag, Folksam och Trygg-Hansa. De accepterade Folksams offert, som – det skall jag säga inom parentes – tecknades under förutsättning av myndigheternas tillstånd. När jag studerar de båda offerterna, kan jag bara konstatera att vilka principer som än vägledde Målareförbundet i dess val av försäkring, inte var det en strävan att objektivt värdera alternativens materiella innehåll. Till samma slutsats har uppenbarligen näringsfrihetsombudsmannen kommit, då han i ett yttrande till regeringen säger att enligt de upplysningar NO inhämtat synes något egentligt upphandlingsförfarande knappast ha förekommit. Ett regelrätt upphandlingsförfarande är, enligt NO, en ovillkorlig förutsättning för denna försäkringsform.

Jag anser därför, herr talman, att det finns goda skäl anta att, för den händelse utvecklingen ostörd får ha sin gång, inom ett antal år större delen av svenska folket kommer att vara hemförsäkrat i Folksam. Det är inte svårt att föreställa sig vad detta kommer att betyda för försäkringsbranschens utveckling och för de möjligheter som återstår för människor som inte är medlemmar i facket att teckna försäkringar på rimliga villkor.

Vi bör också fråga oss vilka de ekonomiska konsekvenserna blir för såväl individerna som samhället i stort.

Alltmer av den enskildes konsumtion in-tecknas för olika slag av försäkringar. I arbetsgivaravgiften ingår redan nu över 31,5 % som avser allmänna försäkringar. Härtill kommer de avtalsenliga försäkringarna som för LO:s

medlemmar uppgår till närmare 6 % av lönesumman samt de förbundsförsäkringar som gäller större delen av arbetsmarknaden och som är på väg att utökas kraftigt. En tydlig ambition från facketts sida är att med arbetsgivarna sluta avtal om någon form av produktionsavgift, ur vilken dessa försäkringar skall finansieras. Inte minst finansministern borde vara intresserad av att något begrunda konsekvenserna för lönebildningen.

En fråga som inställer sig är hur dessa försäkringar hanteras skattemässigt. I debatten framförs ofta som en fördel att försäkringarna är skattefria eftersom de ingår som en del av medlemsavgiften. Denna är ju numera till en del avdragsgill vid beskattning. Nu säger reglerna att försäkringsavgifter skall räknas ifrån medlemsavgiften då avdrag yrkas vid beskattningen, men i vilken utsträckning detta sker är osäkert.

Frågan är synnerligen aktuell med anledning av Elektrikerförbundets och Målareförbundets hemförsäkringar. De finansieras helt eller delvis av medel som avsetts för helt andra ändamål. Elektrikerförbundet finansierar till en del sin hemförsäkring med räntan från förbundsförsäkringens premiereglingsfond samt återbäring. Målareförbundet tar semesterkassan till hjälp.

Försäkringsinspektionen framförde redan i april 1983 betänkligheter mot Elektrikerförbundets hemförsäkring och påpekade särskilt risken för dubbel-försäkring. Den risken är uppenbar och blir det alltmer om hemförsäkringar blir vanligare. Flera personer i ett och samma hushåll kan vara försäkrade genom olika förbund.

En annan fråga är om premierna för framför allt hemförsäkringarna är skäliga. Normalt beräknas ju premierna på hushållens storlek, bohagets beräknade värde, bostadsorten, etc. Den ungarl som bor i glesbygd betalar således avsevärt mycket mindre än flerbarnsfamiljen i storstad. Den riskutjämning som sker i en kollektiv hemförsäkring som omfattar så stora kollektiv som det här är fråga om och där medlemmarna i kollektivet är spridda över hela landet och omfattar alla typer av hushåll och boendeformer kan bli klart oskälig.

NO framhåller att den enligt försäkringsrörelselagen gällande skälighetsprincipen förutsätter att kollektiven bildas av personer med i stort sett samma risker och samma försäkringsbehov och ifrågasätter om en för samtliga inom kollektivet gemensam premie står i överensstämmelse med skälighetsprincipen i försäkringsrörelselagen. NO anser att en försäkring utan utträdesrätt för individen i kollektivet under sådana omständigheter knappast är godtagbar.

Hemförsäkringen omfattar dessutom endast lösöret. Den som har ett eget hem måste teckna särskild villaförsäkring. Eftersom flertalet försäkringsbolag numera tillämpar särskilda rabatter för kunder som har ett visst antal försäkringar samlade i ett och samma bolag, innebär det att de som är kollektivt hemförsäkrade också måste ha sina övriga försäkringar hos Folksam för att de skall kunna tillgodogöra sig den särskilda rabatten.

Till saken hör också att konsumentförsäkringslagen inte är tillämplig på försäkringar som är tecknade av fackliga organisationer. Som konsumentombudsmannen framhåller i ett yttrande nyligen till regeringen är det klart

Kollektiv sakförsäkring med obligatorisk anslutning

otillfredsställande att en avtalskonstruktion kan sätta en tvingande lagstiftning ur spel, speciellt när avtalskonstruktionen i sin förlängning gäller just ett sådant område och en sådan personkrets som den tvingande lagen har till huvudmål att skydda. KO framhåller också risken för dubbelförsäkring, liksom det förhållandet att vissa medlemmar kan få en högre försäkringspremie än de annars skulle haft.

Herr talman! Medlemskap i en facklig organisation är i realiteten obligatoriskt för mycket stora grupper på arbetsmarknaden inom främst LO:s avtalsområde, men också inom stora delar av TCO:s avtalsområde. De olika förbunden har också i realiteten monopol på sina resp. avtalsområden. Att stå utanför facklig organisation kan också ha allvarliga negativa konsekvenser för den enskildes möjligheter att få arbete. Detta ställer mycket stora krav på organisationernas sätt att arbeta och på att minoritetsintressen skyddas.

Framför allt måste organisationernas verksamhetsområde vara klart avgränsade på ett sådant sätt att det är rimligt att anta att det kan omfattas av alla medlemmar. I fråga om de fackliga organisationerna måste således verksamheten vara begränsad till att tillvarata medlemmarnas intressen i egenskap av anställda. Detta får givetvis inte tolkas så vitt att praktiskt taget alla mänskliga aktiviteter anses beröra organisationernas medlemmar i just denna egenskap. En facklig organisations stadgar får således inte vara så allmänna att de kan innefatta vilka slag av verksamheter som helst.

Elektrikerförbundets hemförsäkring väckte opposition bland förbundets medlemmar. Enda möjligheten för en medlem att slippa försäkringen är att gå ur sin fackliga organisation, en klart orimlig lösning. Några av dem har gått till domstol för att slippa ifrån hemförsäkringen i Folksam.

Svea hovrätt fastställde den 15 juni i år att hemförsäkringen ligger vid sidan av Elektrikerförbundets traditionella fackliga verksamhet. Därmed öppnades möjligheten att pröva frågan i allmän domstol.

Målet har därefter tagits upp i Stockholms tingsrätt, där huvudförhandling ägde rum den 6 december. Dom i målet väntas den 17 januari.

Frågan om fackliga organisationer äger rätt att med ett kongressbeslut utvidga organisationens verksamhetsområde hur långt som helst och, om inte, var gränsen i så fall går, har i dag blivit central för hela vårt samhällsskick. Den förmyndarattityd och maktfullkomlighet som präglar de fackliga organisationernas agerande i de här nämnda fallen är uppseendeväckande.

Efter att redan den 27 april 1983 ha fäst regeringens uppmärksamhet på de kollektiva sakförsäkringarna, utfärdade försäkringsinspektionen den 16 november 1983 ett cirkulärbrev till försäkringsbolagen. Inspektionen förut-satte att försäkringsbolagen i avvaktan på statsmakternas ställningstagande till frågan avstod från att offerera eller träffa avtal om kollektiv sakförsäkring utan reservationsrätt för individen.

Som en konsekvens härav förelade inspektionen i november i år Folksam att inte bringa försäkringsavtalet med Målarförbundet till verkställighet.

Beslutet överklagades av Folksam hos regeringen. Överklagandet sändes

den 26 november ut på remiss med en mycket kort remisstid. Svar skulle vara inne redan den 4 december.

Såväl NO som KO har, som tidigare framgått i debatten, i sina remissvar framfört betänkligheter mot den här typen av försäkringar och anser att det aktuella försäkringsavtalet inte skall verkställas i avvaktan på pågående utredningsarbete och domstols prövning.

Försäkringsinspektionen har vidhållit sitt tidigare ställningstagande att försäkringen inte borde tecknas och drog en parallell med regeringens beslut att inte utvidga Försäkringsaktiebolaget Volvias koncession med hänvisning till att detta skulle kunna leda till en mer omfattande strukturförändring av marknaden för trafikförsäkring.

Regeringen väntas ta ställning till överklagandet på torsdag.

Medan detta prövningsförfarande pågår går Målar-Ettan i Stockholm ut med ett cirkulär till medlemmarna: "Nu, äntligen är den här! Kollektiv hemförsäkring utan extra kostnad för Dig." Målar-Ettan meddelar sina medlemmar att försäkringen träder i kraft den 1 januari 1985 och uppmanar dem att säga upp eventuella hemförsäkringar hos andra bolag. Cirkuläret innehåller inte några reservationer eller garderingar mot att hemförsäkringen inte skall kunna genomföras.

Ordföranden i Målar-Ettan anser det fullt klart att försäkringen blir av. Han säger: "Vi bygger vår information till medlemmarna från de uppgifter vi får från Målarförbundet som har kontakterna med Folksam."

Så, herr talman, talar en makthavare. När arbetarrörelsens organisationer har bestämt sig finns det ingen anledning att avvakta domstolsutslag. Det finns ingen anledning att fästa något avseende vid vad de myndigheter anser som har att på riksdagens och regeringens vägnar följa efterlevnaden av gällande lag. Det finns ingen anledning att avvakta regeringens utslag. En socialdemokratisk regering förutsätts tillgodose organisationernas krav. Varför då vänta?

Det skulle vara uppseendeväckande om regeringen faller till föga för sådana påtryckningar.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen i näringsutskottets betänkande, vilken föranletts av Britta Hammarbackens och min motion nr 1983/84:1949. Det finns all anledning att grundligt penetrera alla aspekter av den här frågan innan den skada som redan har skett hunnit förvärras.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (kollektiv sakförsäkring med obligatorisk anslutning)

Utskottets hemställan bifölls med 179 röster mot 145 för reservationen av Tage Sundkvist m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Hans Nyhage (m) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls

Tisdagen den
18 december 1984

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1984/85:13 om 1984 års redogörelse för de statliga företagen (skr. 1984/85:20) m. m.

*De statliga
företagen*

Anf. 135 ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! En förutsättning för ett expansivt näringsliv som producerar varor till lägsta pris är att det finns konkurrens på marknaden. Dels tvingar konkurrensen fram ett kostnadsmedvetande och en kostnadskontroll i produktionen, dels skapar konkurrens mellan olika producenter en lyhördhet för konsumenternas önskemål. Därtill, och det är inte minst viktigt, utgör konkurrensen en garanti för att traditionella produktionsmetoder ständigt utsätts för förändringar och förnyelsens tryck.

Men för att konkurrensen skall vara effektiv krävs att den sker på någorlunda likvärdiga villkor. Ett område som måste bli föremål för en utredning på grund av ändrade marknadsförutsättningar är affärsverken.

Affärsverken har mer och mer kommit att satsa på affärsverksamhet på den konkurrensutsatta marknaden, medan den monopoliserade sektorn har kommit att betyda allt mindre. Denna utveckling har dock skett på affärsverkens egna villkor. Visserligen har ett antal utredningar sysslat med frågor som gäller affärsverken, men sammanfattningsvis kan om dessa sägas att de gått till överdrift när det gäller verkens samhällseliga funktioner.

Den s. k. monopolutredningen, SOU 1978:48, konstaterade att statsmakterna inte vid något tillfälle gett uttryck för en samlad uppfattning om de statliga företagens och myndigheternas plats i det ekonomiska systemet och om, i så fall, på vilket sätt marknadsekonomi och myndighetsutövning är förenliga. Man kan utan tvivel ställa sig frågan om myndighetsutövning är förenlig med affärsverksamhet i vinstsyfte i konkurrens med privat företagssamhet.

De privata företagen har inte undgått att känna av de stora affärsverkens påtagliga dominans. Många enskilda företag känner av den ibland osunda konkurrens som kan bedrivas av de affärsdrivande verken i skydd av deras monopol. Detta har bl. a. resulterat i ett antal NO-anmälningar, av vilka några påvisat uppenbara brister i konkurrensförutsättningar till nackdel för enskilda företag.

Ett sådant exempel är postens budbilar – i Uppsala förresten. Där har dessa budbilar under tre år arbetat på att etablera en marknad. Enligt NO har postens taxor i vissa fall inte ens täckt de rörliga kostnaderna. Nu kräver NO nedläggning av verksamheten eller som ett alternativ en prishöjning. Andra exempel finns att hämta från televerket, men jag skall vid denna sena timme inte trötta kammarens ledamöter med de exempen.

Oron för att denna konkurrensnedvridning skall bli ännu mer påtaglig har kommit till uttryck i trepartimotionen nr 1890, undertecknad av Sigvard Persson m. fl.

Herr talman! Jag menar att frågorna kring de affärsdrivande verkens expansion på den konkurrensutsatta sektorn alldeles för litet har belysts i de

utredningar som hittills har företagits. Jag skall ta ett kort exempel.

Riksdagen har bestämt hur det skall gå till när affärsverken etablerar dotterbolag. Man får inte köpa eller etablera dotterbolag utan medgivande av riksdagen. Om däremot ett dotterbolag i sin tur etablerar eller köper ett företag, kan det ske utan regeringens eller riksdagens godkännande. Riksrevisionsverket har nyligen i en utredning redogjort för utvecklingen under de senare åren. Av denna framgår att affärsverken tillsammans har över 250 verksamma dotterbolag och dessutom 117 dotterbolag i vilka man har minoritetsintressen. Totalt har över 130 dotterbolag tillkommit under åren 1975–1983.

Av genomgången framgår att bara två affärsverk, luftfartsverket och FFV, tillkommit efter första världskriget. Fyra verk är mer än 100 år gamla. De tre äldsta verken bildades som en följd av snabba tekniska förändringar på kommunikationsområdet. Det gäller framför allt SJ och televerket. Meningen med verken var inte i något fall att de skulle driva affärer i konkurrens med det dåtida näringslivet.

Herr talman! Det förslag som ställs i reservation nr 2 av representanter för de tre icke-socialistiska partierna om en allmän översyn av de problem jag nyss refererat till är – det vill jag påstå – väl underbyggda. För att mer ingående gå igenom frågorna bör enligt vår uppfattning en särskild utredning tillsättas. Under tiden är det emellertid av yttersta vikt för konkurrensen att riksdagen gör ett uttalande, innebärande att de affärsdrivande verken inte utnyttjar sin monopolverksamhet för att stödja den konkurrensutsatta sektorn.

Näringsfrihetsombudsmannen, NO, hävdar i sin skrivelse till regeringen under 1984, att det är angeläget att frågan om en separat redovisning av konkurrensutsatt verksamhet i postverket, eventuellt i vissa fall genom bildandet av särskilt bolag, tas upp till närmare prövning.

NO menar alltså, att det även vid särredovisning eller överföring i bolagsform kan vara osäkert om en viss verksamhet får bära sina egna kostnader. Jag hävdar att det är utomordentligt betydelsefullt att en allmän utredning kommer till stånd angående affärsverkens expansion till nya områden. För företag som skall konkurrera med affärsverken måste garantier skapas, så att konkurrensen kan bedrivas på likvärdiga villkor. För enskilda företag är det omöjligt att konkurrera med företag som baserar sin prissättning på monopolfördelar eller stora skattesubventioner.

Herr talman! Statliga företag skall inte beviljas konkurrensfördelar av statsmakterna. Bara detta är skäl nog för att yrka bifall till reservation 2 i näringsutskottets betänkande 1984/85:13, vilket jag härmed ber att få göra.

Anf. 136 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Kvällen är sen och sessionen lider mot sitt slut. Jag skall därför fatta mig kort.

I detta betänkande tas alltså de statliga företagen upp. Jag vill inledningsvis betona att de privata och kooperativa företagen spelar en viktig roll för sysselsättningen, men det gör även de statliga företagen. Genom statlig

verksamhet har i många fall arbetstillfällen kunnat skapas i situationer där privat kapital inte har ställt upp. Jag tror att det är viktigt att komma ihåg detta när vi nu behandlar redogörelsen för de statliga företagen.

Herr talman! Det får inte vara så att de statliga företagen ges något fribrev att handla hur de vill. De statliga företagen får inte ges – och skall inte ha – en favoriserad ställning i näringslivet. Ej heller får statliga monopol utnyttjas på ett sådant sätt att statliga affärsdrivande verk vinner fördelar på den konkurrensutsatta sektorn.

I en trepartimotion med Sigvard Persson som första namn tas därför frågan upp om de affärsdrivande verkens roll. Motionärerna kräver ett riksdagsuttalande om att affärsdrivande verk inte får utnyttja sin monopolställning i syfte att vinna fördelar på de konkurrensutsatta delarna av affärsverkens verksamhet.

Affärsverken har ju delvis en monopolställning samtidigt som en del av deras verksamhet bedrivs på den allmänna marknaden i konkurrens med enskilda företag.

De s. k. kommunikationsverken – posten, televerket, SJ och även luftfartsverket – arbetar som vi vet huvudsakligen på monopolmarknader. Nu sker inte detta utan konflikt. Det har vi många belegg för. Det har kunnat konstateras i många sammanhang, och t. ex. näringsfrihetsombudsmannen – NO – har framhållit det. NO har under de senaste åren fått ägna ganska stor uppmärksamhet åt frågor om vissa affärsverks prissättning inom den konkurrensutsatta delen av verksamheten.

I motionen och i reservationen från centern, folkpartiet och moderaterna har vi pekat på debatten kring televerket och dess prissättning på produkterna. Och att många är irriterade över affärsverkens prissättning inom ramen för monoopolet framgår av alla anmälningar som inkommer till NO. Enbart mot televerket har det inkommit omkring 35 ärenden sedan 1970-talets början. Dessa ärenden har handlagts av NO, och en del av dem har redovisats i utskottsbetänkandet.

Näringsfrihetsombudsmannen framhåller i ett uttalande från i somras att televerket har ålagts att särredovisa sina konkurrensutsatta produkter men att även med de nuvarande kopplingarna mellan monopol- och konkurrenssektor kan monoopolet missbrukas. Vi vet också att det inom andra affärsdrivande verk finns motsvarande situation.

Herr talman! Det är mot denna bakgrund som vi reserverar – med anledning av motionen från Sigvard Persson m. fl. – har krävt en allmän översyn av problemet. En sådan översyn av affärsverkens monopol bör ske genom en särskilt tillkallad utredning. Därför borde också riksdagen ställa sig bakom det kravet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation 2.

Anf. 137 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! I anslutning till 1984 års redogörelse för de statliga företagen har näringsutskottet behandlat bl. a. motion 1983/84:1890 – det är en motion som är väckt av ett antal ledamöter från centern, moderata samlingspartiet

och folkpartiet.

Motionärerna har begärt att riksdagen skall uttala att de affärsdrivande verken inte får utnyttja sin monopoliserade verksamhet i syfte att vinna fördelar på de konkurrensutsatta delarna av sin verksamhet. Såväl statliga myndigheter som verk är storkunder på den s. k. enskilda marknaden. Till detta kommer att flera verk – inte minst de affärsdrivande verken – är storföretagare i fråga om tjänster till såväl enskilda som företag.

Dessa statliga verk har någonting gemensamt, nämligen att deras verksamhet delvis är monopoliserad, samtidigt som en del av deras verksamhet, främst de affärsdrivande verkens, bedrivs på den allmänna marknaden, där den är utsatt för konkurrens. Och det är i många fall utan tvivel en svår roll att dels driva en skyddad verksamhet som är reglerad av statsmakten, dels bedriva verksamhet i öppen konkurrens.

Herr talman! Man kan inte utesluta att frestelsen att dra fördel av monopolsituationen för att vinna fördelar också i den konkurrensutsatta delen av verksamheten i vissa fall kan bli övermäktig. Ett antal konkreta fall av monopolmissbruk från statliga affärsverks sida under senare tid har tagits upp såväl i den allmänna debatten som i anmälningar hos NO. Det är framför allt televerket som figurerat i dessa sammanhang, och detta vid mer än ett tillfälle.

En naturlig lösning vore, för den marknadsekonomiskt lovordande, att de affärsdrivande verken i stort upphörde med den konkurrensutsatta delen av sin verksamhet för att i stället styra sina resurser till att effektivisera den verksamhet som är monopoliserad.

Den andra varianten vore – det berör också motionärerna – att helt avskilja monopoliserad verksamhet från de delar av verksamheten som är konkurrensutsatta, så att affärsverken befriades från inflytande över den konkurrensutsatta delen. En konkurrens på lika villkor kan först då bli verklighet.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 138 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! I det nu behandlade betänkandet har utskottet också tagit ställning till en motion från vpk, väckt under den allmänna motionstiden i år. I denna motion tas målsättningen för de statliga företagen upp.

Med sina 317 000 anställda, en omsättning på 149 miljarder och investeringar på nära 19 miljarder utgör de statliga företagen en stor och strategiskt viktig sektor inom det svenska näringslivet. Det statliga ägaransvaret innebär att staten kan fastställa målen i stort för verksamheten och tillsätta ledningspersonal – det gäller då främst bolagsstyrelse. Staten fungerar med andra ord som ett slags moderbolag gentemot ett dotterbolag på den s. k. fria marknaden.

De statliga bolagen fungerar i praktiken också som fristående juridiska personer, och bolagsstyrelserna har fria händer att inom ramen för de uppställda målen om lönsamhet osv. operera på eget ansvar, som det heter.

De affärsdrivande statliga verken däremot har en särställning inom

statsförvaltningen. De bedriver också affärsverksamhet, men de lyder till skillnad från den statliga bolagssektorn under offentlig rätt och inte under privaträtt. De kan sägas vara en form av statliga företag, nära besläktade med ämbetsverken. Detta betyder också att affärsverken kan medge mera politisk insyn och påverkan än vad fallet är med de statliga bolagen, som lyder under aktiebolagslagen.

I vad gäller televerket är de borgerligas reservation egentligen ett uttryck för högerkrafternas kampanj för privatisering, i enlighet med det mönster som vi känner igen från Thatchers England. Som vi ser det är detta ingen lösning. Tyvärr sker nu en "bolagisering" i smyg, genom att den högsta ledningen för televerket manipulerar med nya bolagsbildningar.

Jag skulle vilja påminna de talare som här har sagt att vi har en så tung statlig monopolsekter om att de utredningar som riksrevisionsverket nyligen har gjort bekräftar att större delen av den statliga verksamheten, räknat i antalet anställda, bedrivs i bolagsform. Redan nu bedrivs alltså den övervägande delen av den statliga verksamheten i den av er eftersträlvade bolagsformen.

Från vpk har vi i olika sammanhang, bl. a. i riksdagsmotioner, uttalat som vår mening att den statliga företagsformen borde ses över. Ämbetsverksmodellen och aktiebolagsformen borde inte vara en gång för alla givna. En särskild lagstiftning behövs verkligen för att reglera företagsformerna i demokratisk riktning.

Det finns en grundmurad och förståelig tanke hos folk, att de statliga företagen borde ta sociala och samhällsekonomiska hänsyn i större utsträckning än vad fallet är med privatkapitalistiska företag. Ur denna tanke kan man härleda ordspråk som "statens kaka är liten, men den är säker".

I dag visar emellertid en rad praktiska exempel ur verkligheten att de statliga bolagen ofta för en politik som bortser från samhällets intressen då det gäller regionalpolitik, sysselsättnings- och näringspolitik, liksom då det gäller demokratin i företagen. Här kan nämnas hur statsägda företag genom exempelvis försäljning, nedläggning och allmän misskötsel utdelat hårda slag mot orter och regioner. Det gäller träförädlings-, cellulosa- och tekoindustrin, för att nämna några branscher.

Ett konkret exempel har vi i affären om tekoföretaget Holma Fabriks AB i Marks kommun, där överstyrelsen för ekonomiskt försvar och den statliga Eiserkoncernen sedan 1981 är inblandade i en nedläggningsaffär, som stinker av förskingring, försvunna miljonbelopp och borttappade handlingar. Vpk har f. ö. i dag i skrivelse till regeringen begärt utredning av denna affär.

I stället för att vinnlägga sig om en mönstergill personalpolitik och en god sammanhållning kring gemensamma uppgifter, nedvärderar "topparna" i de statliga bolagen betydelsen av de anställdas delaktighet i besluten om strategin. Visst finns det representanter för de anställda i styrelser och delegationer, men deras maktlöshet är påfallande.

Enligt vpk:s mening är detta ett grundläggande problem. På lång sikt måste den statliga företagssektorn med samhälleliga förtecken gå i spetsen för att söka förnya svensk industri inom en rad områden som energiteknik,

*De statliga
företagen*

bioteknik, materialförnyelse, kommunikation och transportmedel, regler- och styrteknik – för att nämna några. Men en sådan offensiv roll kan aldrig klaras genom att man etablerar ett auktoritärt toppstyre, som inte tar till vara personalens kunskaper och medverkan. Inte heller kan man klara den uppgiften genom att i affärsverksamheten försöka härma efter de sämsta sidorna i ett aggressivt privat näringsliv. Även här finns färskare exempel på en sådan arbetsstil, som inte alls är förankrad hos de anställda. Det exempel jag nu tänker på är televerkets marknadsföringsmetoder. Verket försöker bl. a. sälja en produkt som ännu inte sett dagens ljus – en ordning som i USA lär förekomma i en sådan omfattning att man där tvingats till lagstiftning i frågan.

Enligt vpk kan alltså den statliga företagssektorn ha en social och utjämnande uppgift, i motsats till de stora kapitalintressena, som anser den renodlade marknadsmekanismen vara allena saliggörande. Den statliga sektorn kan således spela en stor roll för att stärka de arbetandes ställning.

Vpk vill därför förstärka den statliga sektorns sociala roll och koppla denna till en mera planmässig hushållning. Vi sticker inte under stol med att det också handlar om en demokratisk kamp för större folklig kontroll över investeringar och finansieringsverksamhet.

Utskottet tycks inte dela denna uppfattning på någon punkt. Det anser inte att den statliga sektorn har någon särskild roll med hänsyn till samhällsintresset. Detta är märkligt, eftersom just denna roll betonas i de år 1969 fastställda målen för Statsföretagsgruppen.

När vpk i sin reservation framhåller att den statliga företagssektorn bör vara ledande och ett föredöme när det gäller de anställdas inflytande, har detta sin grund i att man kan ställa särskilda sociala och demokratiska krav på just samhällsägda företag. Det borde i varje fall vara bekant för utskottets socialdemokrater.

Om vi studerar SAP:s program – jag har det här i fickan, om någon skulle vilja be mig läsa det – finner vi att man kräver medvetna åtgärder för utbyggnad och etablering av kollektivt ägda företag. Är inte statliga företag kollektivt ägda, och varför eftersträvar arbetarrörelsen kollektivt ägande i näringslivet? Även det faller tillbaka på sådana meningar som följande i SAP:s program:

”Arbetet måste ingå i ett socialt sammanhang där arbetets frukter används för att tillfredsställa individuella och gemensamma behov. Därför måste bestämmanderätten över produktionen läggas i hela folkets händer.”

Om detta är sanning, om socialdemokraterna verkligen vill ”omdona samhället” och lägga ”bestämmanderätten över produktionen i hela folkets händer”, måste de faktiskt beakta den möjlighet som den samhällsägda sektorns företag innebär. Annars kan folk lätt få den uppfattningen att socialdemokraterna säger ett i programskrifterna och menar något annat i verkligheten.

Med dessa ord yrkar jag, herr talman, bifall till reservation 1 och avslag på reservation 2.

Anf. 139 LILLY HANSSON (s):

Herr talman! Till det betänkande som vi nu behandlar har det fogats två reservationer. Jag skall något kommentera dem. En del av de ledamöter som har varit uppe i talarstolen har tagit god tid på sig för att tala om vad de har velat säga med sina motioner. Jag skall försöka fatta mig kortare.

Vpk tar i sin motion och sin reservation upp personalpolitiken i de statliga företagen och dess nära samband med ny teknik. Vpk anser att de statliga företagen skall vara ett föredöme i fråga om personalens delaktighet i beslutsprocessen och att de på ett långt mera aktivt sätt än nu bör gå i spetsen när det gäller förnyelse av svensk industri.

Det krav som vpk ställer tillgodosågs redan i målformuleringen för Statsföretag från 1969, som också bekräftades i samband med riksdagens beslut om rekonstruktion av Statsföretag våren 1983.

Det behövs enligt min och utskottets mening inget uttalande från riksdagens sida om att särskilda mål skall gälla för Statsföretag på denna punkt. Jag utgår från att ledningarna för de olika statliga företagen arbetar för att nå upp till den målsättning som riksdagen har fastlagt.

Detsamma gäller kravet på att tilldela de statliga företagen en generell uppgift som spjutspets när det gäller förnyelse av industrin. Den möjligheten finns redan, och den utnyttjas också, men självfallet kan detta förbättras.

Egentligen har vi alltså inte speciellt delade meningar i den här frågan. Det är bara så, att jag och utskottsmajoriteten inte anser att det behövs något särskilt uttalande från riksdagen. Jag yrkar avslag på reservationen.

I reservation 2, som gäller verksamheten vid de affärsdrivande verken, pekar man på ett antal fall av monopolmissbruk från statliga affärsverks sida och nämner de anmälningar som ingivits till NO. Av affärsverken är det främst televerket och postverket som åsyftas, men man har i motionen tagit upp frågan ur principiell synpunkt. Det finns ingen anledning att gå in på enskilda ärenden som prövats enligt gällande konkurrenslagstiftning. Jag vill ändå säga att det ännu inte i något fall har konstaterats eller klarlagts att monopolmissbruk faktiskt förekommit. Näringsfrihetsombudsmannen har ägnat stor uppmärksamhet åt frågan om vissa affärsverks prissättning. SPK genomför utredningar, och det finns ärenden som behandlas av NO och marknadsdomstolen. Utgången av detta får visa om det finns motiv för en allmän översyn av sambandet mellan konkurrensetsatt verksamhet och övrig verksamhet inom affärsverken. Vi bör alltså avvakta.

Det finns enligt utskottsmajoriteten ingen anledning att nu begära en allmän översyn av de problem som reservanterna tar upp. Inte heller behövs det något riksdagens uttalande om att konkurrentneutralitet skall råda gentemot enskilda företag. Utskottsmajoriteten anser detta vara en självklarhet. Det gör f. ö. motionärerna också.

Herr talman! Jag yrkar alltså avslag även på denna reservation och bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande nr 13. Jag vill samtidigt också be att få önska kammarens ledamöter och presidiet en riktigt god jul.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (mål för de statliga företagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (verksamheten vid de affärsdrivande verken)

Utskottets hemställan bifölls med 177 röster mot 146 för reservation 2 av Tage Sundkvist m. fl.

Hans Nyhage (m) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Nr 57

Tisdagen den
18 december 1984

*Meddelande om
justering av
kammarens
protokoll, m. m.*

Avslutningsord

17 § Meddelande om justering av kammarens protokoll, m. m.

Anf. 140 TALMANNEN:

Protokollen från kammarens sammanträden den 11–18 december kommer att justeras den 10 januari 1985.

Till kammarens ledamöter har utdelats statistik rörande riksdagsarbetet under höstarna 1975–1984.

18 § Avslutningsord

Anf. 141 TALMANNEN:

Innan kammarens ledamöter behagar åtskiljas vill jag tillönska er alla ett angenämt helguppehåll med stimulerande avkoppling. Jag önskar er och alla våra medarbetare en riktigt god jul.

19 § Kammaren åtskildes kl. 23.54.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert